

**Univerzita Karlova v Praze
1. lékařská fakulta
Ústav teorie a praxe ošetrovatelství**

Bakalářské studium ošetrovatelství

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Zdislava z Lemberka

2006/2007

Radmila Pacltová

Vedoucí práce: Mgr. Jana Mlýnková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Datum:

Podpis:

Paní Mgr.Jana Mlýnková,1.LF Univerzita Karlova

Pan PhDr.Tomáš Edel, řediteli Podještědského muzea v Českém Dubě

Pan Mgr.Ladislav Smejkal, historikovi z Vlastivědného muzea v České Lípě

Všem jmenovaným bych chtěla poděkovat za trpělivost, ochotu a obětavost, kterou mi pomohli mou bakalářskou prací vytvořit.

1. Úvod

Pět mrtvých boží mocí jest vskřiesila

A mnoho slepých jest posvietila

Chromých a malomocných mnoho uzdravila

A nad jiných pracnými veliké poty činila.

Text Dalimilovy kroniky z kapitoly o sv. Zdislavě v tzv. Františkánském rukopisu XXIII F 39 z roku 1440

1.1 Cíl práce

V své bakalářské práci jsem si vytýčila tři základní úkoly.

Prvním úkolem je zmapování časového úseku, ve kterém žila Zdislava z Lemberka a zdokumentovat její rodinné poměry, narození, smrt. i posmrtné peripetie.

V druhém úkolu bych chtěla zachytit naplnění jejího krátkého života jako matky, manželky a charitativní osobnosti v době středověku. Duchovní život Zdislavy byl nedílnou součástí ji samé i její doby. S tím souvisela i činnost řádu. I tuto problematiku bych chtěla zachytit.

Poslední třetí úkol je porovnání s Anežkou Českou, zhodnocení a aktualizace Zdislavina životního, duchovního a špitálního působení a její význam pro ošetrovatelství v českých zemích na prahu třetího tisíciletí.

1.2 Metodologie práce

Pro zpracování mé závěrečné práce jsem zvolila formu historické studie.

Studie zkoumá minulost s cílem rekonstruovat ji přesně a nestranně. Pokouší se o její interpretaci a vliv na současnost. Před vlastním výzkumem byly zjištěny potřebné údaje a fakta, která je nutné prozkoumat. Zkoumané informace je třeba roztrždit a potřebné údaje uspořádat a doplnit o další vlastní šetření a dostupné prameny.

Další zvolenou metodou je rozhovor, tedy metoda přímého kontaktu s dotazovaným. Při rozhovoru jsou shromažďovány údaje formou verbální komunikace. Na rozhovor bylo předem připraveno schéma otázek, které byly později rozvíjeny dalšími dotazy vyplývajícími z vedeného rozhovoru. Získané údaje je třeba zpracovat, zhodnotit a zajistit jejich správnou interpretaci. Výsledky výzkumné činnosti je nutné zpracovat do podoby závěrečné bakalářské práce. Úspěch výzkumné práce závisí na uplatnění a využití pro další praxi. Historický výzkum v ošetrovatelství je důležitý pro upevnění a stabilní osamostatnění oboru ošetrovatelství.

1.3 Osnova práce

1. Úvod	1 strana
1.1 Cíl práce	2

1.2 Metodologie práce	2
1.3 Osnova práce	3 - 4
2. Doba středověku	5
2.1 Doba středověku - politická situace, 12. a 13. století v Čechách	5 - 7
2.2 Doba středověku - středověké špitálníctví	7 - 8
2.3 Nemoci středověku	8 - 9
3. Rodiče, sourozenci, manžel a děti Zdislavy	9
3.1 Otec Zdislavy	9 - 10
3.2 Matky Zdislavy	10
3.3 Sourozenci Zdislavy	11 - 12
3.4 Havel z Lemberka – manžel Zdislavy	12 - 14
3.5 Děti úspěšných rodičů	14
3.6 Hrad Lemberk, Zdislavina komůrka	14 – 16
4. Zdislavina osobnost	16
4.1. Životopis Zdislavy	16 - 18
4.2 Zakladatelská činnost Zdislavy a Havla z Lemberka	18 - 19
4.3 Komenda johanitů v Českém Dubě	19 - 21
4.4 Zdislava a léčitelské schopnosti	21 - 22
4.5 Duchovní život Zdislavy	22 - 23
5. Zdislava a církevní řády středověku	23 - 25
5.1 Johanité	25 - 26
5.2 Dominikáni	27
5.3 Křížovníci s červenou hvězdou	28
5.4 Cisterciáci	29
6. Hrob a antropologický výzkum Zdislavy	30
6.1 Hrob Zdislavy	30
6.2 Antropologicko-lékařský průzkum	30 - 31
6.3 Demografická data	31

6.4 Kosterní ostatky a pravděpodobná podoba	31
6.4.1 Postava Zdislavy	31 - 32
6.4.2 Podoba Zdislavy	32
6.5 Závěr Antropologicko-lékařský průzkumu	32
7. Srovnání Zdislavy s Anežkou Přemyslovnou (současnice)	33
7.1. Osobnost Anežky České	33 - 34
7.2 Srovnání Anežky Přemyslovny a Zdislavy z Lemberka	34 - 35
8. Vliv na obyvatelstvo	35
8.1 České obyvatelstvo	35 - 36
8.2 Německy mluvící obyvatelstvo	36 - 37
8.3 Na přímluvu paní Zdislavy	37
8.4. Svatořečení	37 - 38
9. Odkaz pro dnešek	38 - 39
9.1 Kongregace blahoslavené Zdislavy - Zdislavky	39 - 40
9.2 Nemocnice svaté Zdislavy	40
9.3 Základní škola svaté Zdislavy v Kopřivnici	40 - 41
9.4 Komunita svaté Zdislavy pro léčbu drogově závislých osob - Cenacolo Žibřidice	41
9.5 (5275) Zdislava – planeta	42
10. Závěr	42

Použitá literatura

Obrazová příloha

2. Doba středověku

Pro chronologické a tématické vymezení nejstaršího historického období ošetrovatelství v našich zemích jsem použila dvě kritéria, vymezené časové období životem Zdislavy a zprávy o špitálnictví v uvedeném období ve spojení se jménem Zdislavy.

Z metodického hlediska je toto období charakterizováno především existencí dvou pramenů, písemného a neopomenutelných poznatků archeologů. Písemně zdokumentované

zprávy o ošetrovatelství a špitálnictví z období raného středověku jsou vzácností. Přesto již v prvním kronikářském díle Kosmově Kronice české a ojediněle i v diplomatických listinách z okruhu panovníků a církve se objevují relevantní poznámky o strádání a zdraví starých Čechů a Moravanů.

Pro úplnost jsem vymezené časové období mezi 12. a 13. stoletím, kdy Zdislava z Lemberka žila, rozdělila na tři části. Důvody, které byly rozhodující jsou hlavně rozumitelnost a přehlednost zvoleného tématu. V první části je politická situace v Českých zemích a v části druhé pak středověké špitálnictví. Poslední třetí část této kapitoly se pouze orientačně dotknu nemocí, které obyvatelstvo středověku sužovaly. (9)

2.1 Politická situace v době středověku, 12. a 13. století v Čechách

Od 12. století dochází k sílící kolonizaci, obchodní a kulturní výměně ve střední Evropě a do popředí se dostává šlechta. Kolonizaci a rozvoj šlechty panovník podporuje, šlechtické majetky zvyšují příjmy a zajišťují vojenskou moc panovníků.

V Čechách se vlády ujímá dynastie Přemyslovců (Přemysl Otakar I., 1197-1230). Šlechtické rody spolurozhodují o českých dějinách. Nejrozsáhlejší šlechtické majetky se rozkládají dále od centra státu (západní Čechy-Hrabišici, Pojizeří- Markvaticové, jižní Čechy- Bavorovici (předkové Vítkovů).

Teritorizace šlechty neprobíhá pouze v kolonizační a vlastnické oblasti, ale také v oblasti právní, politické a ideové. Společenské proměny měly vliv na politický systém státu. Českého vládce i moravská knížata obklopují jak církevní hodnostáři tak dvořané. Klíčovým nástrojem při vytváření osobní moci vládce a při státotvorném úsilí je dělení lénních statků (výsluh) nebo přidělování správních úřadů. Na rozvoji hospodaření, právní kultury a průběhu kolonizace se podílejí kláštery. Nejstarší kláštery patřily církevním řádům například benediktýnům, cisterciákům, premonstrátům.

Křížové výpravy do Palestiny uvedly v život křížovnické řády, kombinující rytířský řád s mnišským a hlavně se špitálnictvím - johanité. Tyto řády orientované na charitativní činnost a špitálnictví se zabývaly i finančnictvím. Církevní vlastnictví se vyrovnalo na úroveň šlechtického, za podpory panovníka tzv. imunitou (právní ochranou) v hospodářských a soudních záležitostech.

Kláštery 12.století v Čechách a na Moravě:

Benediktýni – Sv.Jiří (ženský konvent)

Praha, Břevnov, Ostrov, Sázava, Stará Boleslav, Litoměřice

Morava-Hradiště, Olomouc

- řád se věnoval duchovní správě, vyučování a manuální práci

Cisterciáci - Plasy, Sedlec, Nepomuk

- řád se věnoval duchovní správě

Premonstráti-Strahov, Želiv, Doksany

Morava-Koutnice, Louka

-řád se věnoval rozvoji vědecké a školské práci, vynikal v hospodaření a podnikání

Johanité - Praha, Stříbro, Manětín, Kadaň, Český Dub, Kladsko

- řád se věnoval rytířství duchovní správě a špitálnictví

Čechy se definitivně zařadily mezi nejvyšší hierarchie Evropy na přelomu 12. a 13. století. Především dotvořením feudální společnosti, která posilovala stabilní moc panovníka, včetně zásady primogenity (přednostní právo prvorozeného při dědické posloupnosti) . Důležité bylo, že českou královskou hodnost uznalo roku 1204 papežství. Přemyslovým mezinárodním úspěchem bylo vydání **Zlaté buly sicilské z roku 1212 v Basileji**, a tím přenesení „regiálií,, (královských práv) na české vládce i přenesení investitury domácích biskupů. (9)

Zlatá bula sicilská byla vydána papežem Inocence III. a zaručovala:

1/ českému panovníkovi výsady dědičného práva na královský titul

2/ volbu římského krále

3/ Morava a pražské biskupství se stali nedílnou součástí českého království a další výsady.

2.2 Doba středověku - středověké špitálnictví

České země čerpají koncepci špitálnictví ve 12.a 13.století z poznatků, které k nám přicházejí z nejnáročnějších částí jižní a západní Evropy, (z Itálie pocházela matka Zdislavy paní Sibyla). Nové myšlenky našly živnou půdu v klášterní prostředí - klášterní špitálnictví.

Specializované prostory určené pro péči o nemocné v okruhu působení klášterní komunity byly rozděleny na několik částí:

Část pro lékaře - dům pro pouštění žilou, zahrádku pro pěstování léčivých rostlin, prostor pro řeholníky – **infirmarium**, lázně nebo k provozování intelektuální činnosti -

skriptorium. Vrchol klášterního špitálnictví je kombinací racionálních terapeutických postupů (dietetika, užití léčivých rostlin a zkušeností lidového léčitelství) , filozofie a náboženství.

Klášterní špitálnictví souvisí s činností církevních institucí, zvláště pak se vznikem nových rytířských, křížovnických a špitálních řádů od konce 11.století v souvislosti s křížovými výpravami. Vývoj nejvýznamnějších „ústavů,, středověku v péči o nemocné je spojen se špitály a s všeobecnou charitativní péčí, která je motivována křesťanskou povinností milosrdenství vůči bližnímu svému.

Přicházející kolonizace vedla ke zvýšení počtu obyvatel přemyslovského království, ale i k regionálním přírůstkům, zahušťování osídlení, růstu počtu vesnic a měst a zvýšení počtu obyvatel. To pochopitelně mělo vliv na životní, hygienické, a v konečném důsledku i zdravotní poměry. V polovině 11.století se odhaduje, že měl český stát zhruba 680 000 obyvatel (Čechy byly asi 2x lidnatější než Morava) , kolem roku 1200 přibližně 1,235 miliónu (ve stejném poměru) .

Charakteristickým mementem ve vývoji obyvatelstva je jeho zdravotní stav, epidemie „černé smrti,, kolem roku 1348, která se českým zemím vyhnula, měla své osudové následky o třicet let později.

První špitál vznikl v Praze, avšak jeho původ je nejasný. Týnský špitál Panny Marie, jak se nazýval, je spojovaný s kupeckým dvorem v místech současného Ungeltu. Jeho kořeny lze hodnověrně doložit nejdříve k polovině 12.století (zanikl na konci 13.století) .

Nejslavnější spolehlivě doložený a nejdéle existující český špitál je založený osobností z panovnického rodu Přemyslovců, Anežkou Českou (1211-1282) .

Zásluhou Zdislavy z Lemberka a jejího manžela Havla byly současně založeny dominikánský řeholní dům v severních Čechách a špitál (Jablonné a v Českém Dubu) .

Fundátorem a nositelem nových myšlenek byl Havel z Lemberka společně se svou paní. V Českém Dubu, kde vznikla komenda johanitů a s doloženým špitálem s 12 lůžky, byla převratnou a rozsáhlou stavbou v polovině 13.století. Zakladatelkou špitálu při cisterciáckém klášteře ve Žďáru nad Sázavou (založeném na přelomu roku 1251 a 1252) byla sestra Zdislavy z Lemberka, Eufemie a jejich matka Sibyla, která „špitál si zřídila v blízkosti obydlí svého, by mohla rychleji nemocné svoje navštěvovati .“ (17)

2.3 Nemoci středověku

Stejně jako u pravěkých populací i na středověkých pohřebištích nacházejí archeologové velké množství kosterních pozůstatků se stopami zranění, vrozených vad, degenerativních onemocnění na páteři a kloubech, poškození chrupu, změny po zánětech různého původu nebo zhoubné nádory. Mikrobiologické rozborů organických zbytků (například ze zásypů odpadních jam) umožňují dokumentaci výskytu střevních parazitů. K archeologickým pramenům nově přibyly i údaje kronikářů.

Nejbohatší v tomto smyslu je Kosmova Kronika česká zachycující bezprostřední stav na přelomu 11. a 12. století. Zdravotní potíže a příčiny smrti, které Kosmas popisuje z 12.století pokračují až do poloviny 14.století. Zdaleka nejrozšířenější příčinou úmrtí byly ve středověku následky epidemických šíření infekčních nemocí. Za prokázané lze zejména uvést pravé neštovice, spalničky, různé typy chřipky, lepru a především pravý mor. Výjimkou nebyly oční infekční trachtom, sněť slezinná (antrax) , záškrť (diftérie) , tyfus, nebo kožní nemoci (svrab, impetigo) . Další ránou pro obyvatelstvo středověku byly velmi časté hladomory, které se kombinovaly s nepříznivými klimatickými podmínkami (tuhé zimy, suchá nebo deštivá léta) , válečná tažení. K důsledku hladu se přidaly šířící se nemoci, podvýživa, avitaminózy a snížená imunita. Jednou z forem onemocnění nekvalitní a nedostatečné stravy v období hladomoru, byla otrava námelem (ergotismus) . Projevy otravy námelem-ergotismus jsou různé v různých stupních nemoci (svědění kůže, gangréna, křeče, psychózy) , dobovým výrazem pro nemoc byl „ Svatý oheň nebo Oheň svatého Antonína.“

Barvitě líčení otřesných poměrů najdeme u několika kronikářů, včetně Dalimila. Číselné údaje kronikářů i úředních pramenů hovoří o vymření dvou třetin obyvatel Čech za hladomoru v roce 1282. Ztráty na životech v čase hladomorů musely být obrovské. (16)

3. Rodiče, sourozenci, manžel a děti Zdislavy

Pohled do soukromého života rodiny paní Sibyly a pana Přibyslava, jejich dětí a později i rodiny Zdislavy je zachycen v Kronice kláštera žďárského, avšak údaje jsou neúplné. Všechny tyto údaje jsou velmi cenné a představují i zachycené vnějších skutečností, které provázeli členy rodiny.

3.1 Otec Zdislavy

Pan Přibyslav, otec Zdislavy byl významnou moravskou osobností, který zastával důležité úřady. V Brně byl purkrabím, tedy prvním úředníkem hradní správy. Brněnský hrad byl jeden z nejvýznamnějších v zemi. Pan Přibyslav vlastnil rozlehlou část Moravy, hlavně v oblasti Českomoravské vysočiny. Proto nepřekvapuje, že se s jeho jménem často setkáváme v královských listinách. Kolem roku 1238 byl pan Přibyslav také kastelánem na Veveří, hradě severozápadně od Brna. Jeho stálým sídlem byl Křižanov, kde si postavil hrad.

Žďárský kronikář dokládá svědectvím, že pan Přibyslav byl zevně rytířem, uvnitř mnichem. Byl štědrým mecenášem klášterů a jejich obyvatelů. Zvláště si oblíbil řád cisterciácký, který štědře podporoval. Mnišskému řádu cisterciáků chtěl postavit ve Žďáře kostel ke cti Panny Marie a klášter, ale smrt mu nedovolila dílo uskutečnit. Před smrtí pověřil provedení svého úmyslu panu Bočkovi, manželu své dcery Eufemie, kastelánu znojenskému. Velice štědrý byl i k brněnským minoritům, kterým daroval četné statky. Celý svůj život prožil v úctě k Bohu, v povinnostech svých úřadů, v oddanosti králi, v péči o rodinu a jako pravý křesťan nikdy nezapomínal na potřeby svých bližních. Zemřel 16. února 1251 a byl pochován u brněnských minoritů v kostele sv. Jana.

V pamětní knize tohoto kláštera se dočteme o jeho náhrobku. (8)

3.2 Matka Zdislavy

Paní Sibyla přichází do Čech v průvodu Kunhuty, dcery Filipa Švábského, nevěsty budoucího krále Václava I. (vláda 1230-1253, bratr Přemysl Otakar I.) , jemuž byla zasnoubena asi roku 1207. Podle středověkého zvyku žila pak Kunhuta na dvoře svého ženicha, aby poznala zvyky a mrav země, která se měla stát jejím druhým domovem.

Sibyla, mladá dvorní dáma budoucí královny, pocházela ze Středomoří, z království na Sicílii, tedy z oblasti, která v té době patřila mezi kulturně nejvyspělejší země západní Evropy. Jistě krásná žena jižního typu byla vzdělaná a zbožná. Pan Přibyslav si ji vzal za manželku jako mladou vdovu po zemřelém velmoži Bohoušovi. Seznámili se nepochybně

na pražském královském dvoře, kde byl pan Přibyslav jistě častým hostem z titulu svého úřadu. Sňatek byl uzavřen kolem roku 1220 a paní Sibyla se po svatbě stěhuje na Moravu.

Stejně jako Přibyslav i paní Sibyla věnovala svou přízeň klášterům. S královnou Kunhutou podporovala dominikánský klášter rozjímavých sester v Brně, založený roku 1239. Významně si oblíbila klášter ve Žďáru a věnovala vzácně vypracovanou bibli.

Po smrti Přibyslavově se provdala potřetí za pana Jindřicha, kastelána žitavského, předka Ronovců, rodu, který nad jiné silně zasáhl ve 13. století do dějin české země. Sňatek vede k příbuzenskému vztahu s rodem Berků z Dubé.

Po smrti třetího manžela Jindřich se paní Sibyla usadila v blízkosti žďárského kláštera, kterému byla štědrá mecenáškou. Přidala se k ní její dcera Eufemie, rovněž vdova, a se služebnou Leogardou žily všechny po způsobu poustevnic v malých domcích vedle cisterciáckého kláštera. V ústraní a tichu vyšívaly kostelní roucha a pečovaly zde o nemocné v klášteře, jak zaznamenal klášterní kronikář Jindřich.

Matka Zdislavy zemřela v roce 1262 a byla pochována ve žďárském klášterním chrámu. (8)

3.3 Sourozenci Zdislavy

Eufemie, Eliška-Alžběta

Nevíme bohužel jak konkrétně vypadala vlastní výchova dětí paní Sibyly a pana Přibyslava z Křižanova, ale jistě se svým dětem věnovali. Paní Sibyla se zřejmě nechtěla spokojit jen s obvyklou výchovou ve velmožských sídlech své doby, která spočívala v dozoru nad kuchyní, ve správě bohatých zásob prádla, šatstva a kožešin, ve vládě nad čeledí, v rozhodování nad hradní spíží, v přípravě bohatých hostin a ve vedení domácnosti. Děvčata se zasvěcovala do pořizování nových šatů, do úpravy vlasů i pleti, aby zvýšila svůj půvab.

Žďárský kronikář se zmínil o Eufemii sestře Zdislavy, která se provdala za pana Bočka. Pan Boček působil jako purkrabí znojemský a s Eufemií měli tři děti.: Bernarda, Smila a dceru Anežku. Eufemie brzo ovdověla a s dětmi odešla do kláštera, kde také děti vychovávala. Smil zemřel mlád v klášteře ve společnosti matky. Žďárský kronikář jej popisuje jako hochu krásného a neduživého. Gerhard je popisován jako chvályhodný

ochránce kláštera, který na klášter nikdy nezapomene a věnoval mu i finanční částku na stavbu kaple. Anežka se provdala za pana Hruta a pak za Vítka ze Švabenic a je líčena jako paní ozdobená zbožností.

Výrazný obraz Eufemie je ve žďárské kronice popsán až po její smrti. Žena nábožná, s tváří růžovou, v šatech oděna chatrných, žila jako by jeptiškou byla. Co služka se starala o chudé, nos jim utírala ústa čistila, pít jim dávala, nemocné zvedala, na lože kladla a přikrývkou kryla. Bydlela blízko špitálu, aby nemocné mohla navštěvovat.

Eliška-Alžběta měla patrně stejné vychování jako paní Eufemie. Alžběta žila mimo žďárský klášter a stala se ženou pana Smila z Lichtemburku. Kronika ho charakterizuje se zřejmou úctou. Pan Smil je popisován jako bohatý, štědrý a šlechetný muž, vynikající jménem i krásou, slávou a jako bojovník zadatný. Smil, syn Jindřicha ze Žitavy, za kterého se později Sibyla (tchyně) v třetím manželství provdala, patřil k mocným pánům krále železného a zlatého Přemysla Otakara II. Svou kariéru začal už za Václava I.

Jeho jméno figuruje na historických listinách a v roce 1251 (v dubnu), získává hodnost a titul purkrabí pražský. Smil i jeho žena Alžběta-Eliška se stávají mecenáši celé řady klášterů (Německý brod, Sedlec, Žďár). Můžeme pouze hypoteticky polemizovat o působení Elišky – Alžběta na manžela. (8)

3.4 Havel z Lemberka - manžel Zdislavy

(„Gallus, filius Marquardi nebo Gallus de Lewenberk“)

Pán z Lemberka byl ve filmovém zpracování (V erbů lvice) vypočten jako muž tvrdý, necitelný až hrubý. Z historických pramenů je obraz pana Havla zcela odlišný. Plným právem patřil mezi rytíře své doby a pohyboval se v blízkosti panovníka. Účastnil se státních jednání, uměl využít svého postavení a majetky ve prospěch druhých.

Zmínky o rodokmenu Markvarticů můžeme vysledovat do roku 1146 (59). Počátky rodu jsou komplikované pro značnou oblibu jména Havel. Otcem Havla byl Markvatr z Března a Hrušnice, matka se jmenovala Hostilka.

Podoba pana Havla z Lemberka, jak se mu dnes říká podle velkého, a dodnes zachovaného hradu Lemberku, se nedochvala není známé ani datum narození. Historické zprávy nám Havla Markvartice představují jako znamenitého rytíře 13. století, který působil jako důvěrník a rádce krále Václava I., později také jeho syna Přemysla Otakara II.

Ačkoli byl šlechticem velmi významným, je dnes daleko známější osobností jeho manželka Paní Zdislava.

První zmínka o něm pochází z 6. února 1233, kdy společně s pány Jindřichem z Hradce, Závíšem z rodu Vítkovů a dalšími, figuruje jako svědek na listině, již král Václav I. daruje své matce Konstancii řadu vesnic na založení špitálu při kostele sv. Petra na Poříčí. Jeho praděd pan Markvart působil ve funkci komořího u krále Vladislava I. v roce 1159. Životní dráha Havla (v latinských listinách se o něm píše jako o Gallusu, filius Marquardi bez domovského přídomku) začínala v královské družině.

Další zmínka o Havlovi je na listině z 2. října 1234, který dosvědčuje darování vesnice Raksic špitálu sv. Františka. Ten byl založen blahoslavenou a později svatou Anežkou. Další informace je z roku 6. června 1235 o darování vsi Lomnice klášteru jeho matky Václava I. Konstancii v Tišnově. Lze pokračovat jmenováním darovacích listin Václava I. z roku 1238 a 1239, které se týkají majetku pro cistercký klášter v Plasích a darovací listinou pro špitál křížovníků v Praze z roku 1240.

Havel působil i v družině krále Přemysla Otakara II. v prvních letech jeho vlády. Opět je svědkem na darovacích listinách ze dne 26. ledna 1251 pro klášter kladubský a pražských křížovníků. Sloužil svému panovníkovi jako „comes“ průvodce, člen družiny, osobní ochrana a zastával rozličné dvorské funkce. Odměnou těchto „comesů“ byly kusy dosud volné půdy země, zejména půdy lesní a pohraniční pralesy. Havel dostal za účast v královské družině újezd Vladislavský na Benešovsku (dnešní Václavce). V roce 1233 se Havel společně s králem Václavem I. při válečném tažení dostává na Moravu. Zde se setkává s panem Přibyslavem a jeho ženou Sibylou z Křížanova. Pan Havel, který se pohyboval na královském dvoře i v bohatých kláštrech, kam doprovázel panovníky, poznal velmi dobře zásady nového života. Na svých državách, které byly nemalé, kolonizoval zalesněná území mezi Českou Lípou a Libercem, kopce Lužických hor, Ještědského hřebenu. Dále okolí Jablonného, kde zakládal vesnice (např. Zdislavu, Rynoltice, Petrovice, Heřmanice, Janovice, Dubnice, Luckendorf - SRN). Vlastnil majetky na Boleslavsku a Benátecku.

Pan Havel byl nejen energickým kolonizátorem, nýbrž i představitelem moderního člověka 13. století a to i v duchovním smyslu. Byl to rytíř, který udržoval úzké vztahy k církevním řádům řeholním, jako byli benediktini, cisterciáci, dominikáni a byl zakladatelem, mecenášem johanitské komendy v Českém Dubu, v Mladé Boleslavi. U johanitů se setkáváme s činností špitální, kterou podporovala Havlova žena Zdislava.

Podpora pánů z Lemberka majitelů rozsáhlého území severní části středověkých Čech přinesla ekonomický růst oblasti a stala se důležitou zastávkou na obchodní cestě z Čech do Lužice.

O zmiňované obchodní stezce se píše v listině Karla IV. z let 1351 a 1361, v které zakazuje užití jiné obchodní cesty pod trestem ztráty zboží ve prospěch pánů z Lemberka. Tato informace je nezpochybnitelným dokladem důležitosti rozvinutého území severních Čech.

Podobně jako neznáme datum a podobu pana Havla není známé datum úmrtí nebo místo, kde je pochován. Poslední zmínka je na listině kolem roku 1255 (6), kde je uveden jeho svědecký podpis. (8)

3.5 Děti, úspěšných rodičů

Havel z Lemberka umírá podle kronikáře Dalimila v roce 1252 nebo 1253. Z manželství se Zdislavou zanechává čtyři děti, syna Havla, Jaroslava, Zdislava a dceru Markétu. O synech Zdislavy a Havla dějiny dál pokračují, informace o dceři Markétě historické prameny mlčí.

Smrt Havla rozdělila rodinný majetek na Pány ze Zvířetic, kteří se psali podle hradu Zvířetnice, jež založil jeden z potomků Havla. Zdislav, získali majetek kolem dnešního Bakova nad Jizerou a Jablonné v Podještědí. Území drželi až do roku 1385, kdy jej prodávají Berkům z Dubé. Rok 1283 je Zdislav uváděn jako nejvyšší purkrabí.

Další větev Havlových potomků spravovala území v Pojizeří, na Semilsku a hrad Lemberk. Posledním příslušníkem této větve byl Hašek z Lemberka.

Syn Havel II. zastává v létech 1266 -70 úřad královského komořího, v roce 1270 je uveden jako komoří. Zemřel mladý bez dědiců.

Jaroslav (zemřel v roce 1289) sídlí v dnešním Turnově. Jsou mu připisovány stavební úpravy na Lemberku v 70.letech 13.století. Společně s Hynkem Berkou z Dubé patřil k významným odpůrcům vlády braniborského markraběte Oty v Čechách.

Jaroslav měl tři syny: Havla Rybu (pravděpodobného zakladatele Hrubého Rohozce u Turnova) , Havla Houbu (pravděpodobný zakladatel hradu Dolní Sytová na Semilsku) a Havla Berana, který zdědil Lemberk. U některých zdrojů bývá uváděn syn čtvrtý Havel

Kanovník, je mu přisuzována kněžská hodnost. Jeho existence není prokázána, přesto mu někteří historikové přiřítají autorství Dalimilovy kroniky. (8,15)

3.6 Hrad Lemberk (Löwenberg) , Zdislavina komůrka

Hrad Lemberk (v současnosti zámek) je po staletích dominantou zasazenou do malebné krajiny na rozhraní Lužických hor a Ještědského hřbetu, téměř při samých severních hranicích našeho státu, na hoře Krutina (obrazová příloha č.1) .

Podoba zámku Lemberk je dnes výsledkem činnosti několika stavebně historických epoch: raně gotické, pozdně renesanční a raně barokní s úpravami z období klasicismu.

První zmínky o původně středověkém hradu historické prameny uvádějí již od 1. poloviny 13. století a stal se jedním z prvních panských hradů na našem území. Na soutoku Panenského a Kněžického potoka, na středověké obchodní Žitavské cestě jej založil Havel z rozvětveného severočeského rodu Markvarticů, kterým okolní kraj patřil již od konce 12. století až do konce 14. století. Posledním majitelem z tohoto rodu byl Hašek z Lemberka, který doprovázel Karla IV. na jeho diplomatických cestách do ciziny.

Už v roce 1401 však přešel hrad do vlastnictví Vartenberků, za nichž trpí průtahy husitských vojsk. V roce 1427 byl hrad husity dobyt a zpustošen. Rod Vartenberků vystřídal na Lemberku kolem roku 1430 slavný rod Berků z Dubé. Dědicové Jindřicha Berky z Dubé, švagra krále Jiřího z Poděbrad, jej v roce 1470 prodali Janovi z Elsnic. Po porážce českých stavů na Bílé hoře, která v Čechách znamenala vítězství katolicismu nad protestantstvím, dochází v Čechách ke konfiskacím majetků nekatolické šlechty. Zkonfiskované leberské panství, podobně jako většinu panství v severních Čechách, koupil v roce 1623 Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna, vrchní císařský vojenský velitel. Připojil jej ke svému vévodství frýdlantskému a zámek Lemberk uděloval v léno svým důstojníkům. V roce 1633 se jako leník uvázal v držení Lemberka Valdštejnův první důstojník Jan Rudolf Breda, který do Čech přišel v roce 1620 s vojskem kurfiřta bavorského a účastnil se bitvy na Bílé hoře. Po Valdštejnově násilné smrti v roce 1634 mu bylo panství dědičně ponecháno.

V roce 1726 prodali Bredové celé panství hraběti Filipovi Josefovi Gallasovi, majiteli panství libereckého a frýdlantského.

Od roku 1945 je zámek Lemberk ve vlastnictví státu. V roce 1951 pražské Uměleckoprůmyslové muzeum zřídilo na zámku Muzeum bytové kultury.

Vedle hlavní prohlídky zámeckých interiérů, která zahrnuje renesanční a barokní pokoje, zámeckou kapli Seslání Ducha svatého i Zdislavinu světničku, se návštěvník seznámí blíže i s životem světice. Zdislavina barokní legenda přitahovala obyvatelstvo už v dávné minulosti. Zmínky o návštěvnicích zámku Lemberka sahají už do 17. století. Podle legendy se Zdislava nechávala o postních dnech do komůrky uzavírat o samotě, aby se mohla soustředit na modlitbu k Bohu a meditaci. Na úpatí návrší při cestě do Jablonného je upraven pramen léčivé vody, zvaný Zdislavina studánka, kterou zdobí empírový glorieta s osmi toskánskými sloupy (obrazová příloha č.2).

4. Zdislavina osobnost - Paní svatého života

Pod tímto označením nejdeme nejčastěji zmínky o paní z Lemberka v mnoha literárních publikacích.

Osobnost Zdislavy je velmi zajímavá a svou dobu předstihla o několik staletí.

4.1 Životopis Zdislavy

Život Zdislavy z Lemberka byl vymezen na pouhé tři desítky let ve 13.století a mnoho poznatků, záznamů nebo dokumentů o ní samotné není dochováno.

Svůj krátký život Zdislava naplňovala běžnými denními starostmi a povinnostmi o rodinu a rozsáhlé panství, ale i starostí a péčí o druhé potřebné a nemocné.

Zdislavino přesné narození není známé (1220?) . Bohužel zmínky o dětství, mládí a výchově paní Zdislavy se nedochovaly. Nebyly nalezeny v žádné dosud objevené kronice nebo rukopise. Bylo by nemožné nepředpokládat živý zájem Zdislavy o všechno současné dění tehdejší doby, zejména o duchovní ruch, jaký je uveden v části o matce a otci. Je třeba důrazně vyzvednout, že její otec působil v Brně, které bylo rychle rozvíjejícím se městem hospodářsky i duchovně. Význam brněnského pestrého prostředí mělo pro formování prvních základů duchovní a charismatické osobnosti mladé Zdislavy značný vliv. Výchova v okruhu rodiny a posilováním příkladu ze strany rodičů zanechalo silný dojem na mladé

ženě. Brno bylo s největší pravděpodobností místo setkání a seznámení mladičké, dorůstající nevěsty Zdislavy s rytířským pánem Havlem.

V roce 1235 se mladý rytíř Havel zdržuje na Moravě v blízkosti Brna společně s králem Václavem I.. V té době bylo Zdislavě 15 až 16 let, a to byl ve středověku optimální věk ke sňatku. K svatbě s královským rytířem a dcerou velmože skutečně došlo v roce 1235 nebo v roce 1240 a pravděpodobně se konala v křížanovském kostele sv. Ducha, tím se uzavírá moravská životní epizoda Zdislavina .

Z kultivovaného prostředí Moravy se Zdislava sňatkem s panem Havlem ocitne v neutěšeném, drsném a pralesy obklopeném Lemberku. Hrad Lemberk je v době příjezdu Zdislavy částečně rozestavěný a dokončen je jako obranný hrad proti možnému vpádu mongolských hord (zlatých) . Její ambiciózní, bohatý a státnickými povinnostmi zavalený manžel nechává svou mladou ženu velmi často samotnou, jak vyplývá z historických, panovnických listin, na kterých figuruje jeho jméno co by svědka.

Stejně jako její matka paní Sibyla i u mladé paní Zdislavy se nerozvíjí jen rodinný život. Na základě příbuzenských, morálních a duchovních předpokladů, začíná uskutečňovat své ambice, ideje a cíle. Atmosféra cisterckých a minoriských klášterů, příklad křížovníku Anežky a křížovnícký řád johanitů – špitálníků ze Svaté země poznamenaly Zdislavu v jejím dalším směřování. Značná podpora ze strany manžela Havla, který se často účastnil krvavých bojů a bitev při svých válečných taženích utvrzuje Zdislavu v jejím konání. Důležitým stimulem byla i skutečná blízkost panovnického dvora, kde Havel působil a Zdislava měla nepochybně dostatek nejnovějších pramenu a informací ze života hospodářského, kulturního a duchovního.

V době života Zdislavy dochází k neuvěřitelnému rozmachu řádů. Je to výsledek křížových výprav, obrany Svaté země, hrobu spasitele a špitálnictví johanitů ve Svaté zemi. A do rámce událostí přichází působení žáků svatého Františka z Assisi, svatého Dominika s programem a péčí o nemocné a špitálnictví vůbec. Následná náboženská horlivost pro nás nepředstavitelná u nejvyšších zástupců zemí západní Evropy rychle zasahuje i Čechy. Za příklad může sloužit život Alžběty Durynské, která jej naplnila obdivem k pokoře a odříkání ve prospěch chudých a potřebných. 17.listopadu 1231 uherská královská dcera Alžběta Durynská umírá, to přineslo úlevu mnoha velmožům (roku 1235 je svatořečena) , kteří ji chtěli prohlásit za nesvéprávnou. Životní příběh Alžběta Durynské je motivací pro Anežku Českou, která je sestřenicí Alžběty, dcerou

Přemysla Otakara I a sestrou Václava I. Projevem víry jsou milodary, sebe odříkání, sebe obětování a podpora různých církevních řádů.

To vše pochopitelně vyvolalo obdiv u severočeské šlechtičny Zdislavy. Temperamentem a energií zděděnou po matce ze Sicílie a cílevědomost po otci pak přinesla své ovoce. Pohled na osobnost Zdislavy je nutné rozdělit do několika rovin.

Zdislava především milující matka, manželka, která překročila hranice soukromého, rodinného života. **Zdislava**, která s dotkla nejvyšších a nejtěžších dobových ideálů, ale i současných (nezastupitelnost rodiny, láska k dětem, starost o potřebné) .

Zdislava, která celý svůj život podřídila službě všem bližním a potřebným až do vlastního vyčerpání. Zdislava prožila nedlouhý život fyzický, ale žila život pro druhé, který byl nekonečně delší. Kronikář Dalimil ocenil už padesát let po smrti Zdislavy její historickou osobnost a po čtyřech stech letech tak učinil historik Bohuslav Balbín. (4,8,15)

4.2 Zakladatelská činnost Zdislavy a Havla z Lemberka

V drobné mladé ženě, jak je známo z antropologického průzkumu se skrývala zdatná budovatelka a novátorka. Ze zjevného nekomfortního životního postoje Zdislavy z Lemberka vzniklo dílo, které je hodné obdivu po sedmi stech padesáti letech. Pokrokový a vizionářský talent měl i manžel Zdislavy Havel, který na výstavbu klášterů penězi opravdu nešetřil.

V roce 1237 získává pan Havel podještědské Vladislavsko a území předává řádu johanitů. Autory velkorysého stavebního plánu s vybudováním řadového domu byli pravděpodobně sami johanité. Nutnou podmínkou pro stavbu komendy byl komunikační přístup dobře vojensky hájitelný, a blízký a dostatečný zdroj vody. Bezejmenná lokalita severních Čech se svým prvotním pojmenováním Světlá z dob benediktýnské kolonizace získala nové centrum rozvoje. Zřejmě při založení dubského kláštera vstoupil nový kontur do jednání se zámožným lokátorem, jehož finanční prostředky umožňovaly celou nákladnou stavbu realizovat. Bohužel, zakladací listiny se nedochovaly, ale výstavba nového kláštera postupovala neobyčejně rychle a na rozdíl od předešlých staveb dřevěných, byla z opracovaných kamenných kvádrů. Dvoupodlažní stavba musela působit na zdejší obyvatele neuvěřitelně, obyvatelstvo zdejšího kraje znalo pouze dřevěná stavení. Patriciūm

johanitské konventní kaple s původní křížovou klenbou není známé. Je pravděpodobné, že bylo spojeno s patronem řádu svatým Janem Křtitelem.

Z johanitské komendy se dochovala zásobárna – cellarium, kde byly skladovány zemědělské plodiny a zásoby potravin. Mohutný sál se třemi kamennými křížovými klenbami bez žeber o velikosti 16 metrů dlouhý a 5,5 metru široký. Rozměry zde uvedené místnosti jsou místností pro potraviny – zásobárnou (cellarium), nyní je zde umístěna plastika svaté Zdislavy akademického sochaře Mojmíra Preclíka. Do komendy johanitů při současné návštěvě je vstup pod úroveň terénu menší přilehlou místností. Ze stavby špitálu se dochovaly pouze základy. Zničující úder přišel pod vedením Jana Čapka ze Sán (husitský bojovník) v roce 1425, husité se zde setkali s hrstkou dávno nebojících johanitů, pokud sami neodešli, dopadli velmi špatně.

Jablonné v Podještědí je místo posledního odpočinku Zdislavy z Lemberka. Za svého života dala pokyn k výstavbě dominikánského kláštera, letopočet 1250 je uváděn jako datum zakládací. Úsilí Zdislavy bylo motivováno nejen náboženským cítěním, ale zároveň si byla vědoma, že kláštery jsou ohniskem kulturního, duchovního a mravního povznesení. Dominikánský řád patří mezi řády žebravé, v zaalpské oblasti byl nositelem nových myšlenek. V roce 1269 se v Jablonném konala řádová kapitula česko-polské dominikánské provincie, což nasvědčuje, že byl klášter dokončen. (3,4)

V období husitských válek bylo město i klášter těžce poškozen (1425), vypáleno bylo město i klášter. K postupné obnově docházelo od roku 1510 (obrazová příloha č.3).

4.3 Komenda johanitů v Českém Dubě

Podstatu středověkých špitálních zařízení je třeba upřesnit. Znalosti z lékařského oboru byly skromné, johanité je získali při svém působení ve Svaté zemi (Jeruzalém) od orientálních národů a začaly je uplatňovat. Pro nás primitivní hygienické podmínky byly na dobu středověku nadstandardní. Špitály byly místem poslední pomoci, kde se umíralo a dostávalo se duchovní útěchy, která byla pro člověka středověku nesmírně důležitá. Vlastní špitální péče spočívala v základní obsluze nemocných, utírání nosu a čištění úst, podávání tekutin a jídla, zvedání nemocných, kladení na lože a přikrývání přikrývkou. Tyto úkony zmiňuje i žďárská kronika v souvislosti sestrou Zdislavy Eufemií. Můžeme se tedy domnívat, že takové ošetřovatelské úkony prováděla sama Zdislava. Středověké špitály

poskytovaly útočiště pro nejrůznější nešťastníky, choromyslné, malomocné, bezdomovce, staré lidi a deklasované živly. Obraz středověkého špitálu byl hrůzný a dodnes si slovo špitál zachovalo hanlivý nebo pejorativní příchut'.

Johanité v péči o nemocného, ale došli nepochybně nejdále. Při péči o své nemocné používaly stříbrné nádoby jako projev úcty k nemocnému, pravidelně měnily lůžkoviny a dodržovaly pracovní řád pro ošetřovatele. Naskytá se myšlenka, že počínání johanitů z ciziny se přenášelo do domácího prostředí Čech i do dubské komendy. V dubské komendě bylo pamatováno na 12 nemocných, je to číslo na dobu středověku vysoké.

Z hospodaření johanitů se dochovaly listiny z roku 1373 a dokládá jak si dubská komenda vedla. Dubská komenda byla v pořadí druhá za pražskou Panny Marie pod řetězem ve výnosech, částka činí 274 kop grošů, následuje Manětín (247 kop) , Strakonice (230 kop) , Kladsko (150) , Ploskovice (109 kop) , Žitava (88 kop) , Kadaň (61 kop) a další.

V čele rytířských větví zdejších řeholníků stál v letech 1367-75 doložený kontur (nejvyšší představený v komendě) Hynek, který pocházel z nedaleké tvrze v Pavlovicích. Jeden z následujících konturů je i Čeněk z Lemberka potomek samotných zakladatelů, průměrný věk komturů byl mezi 46-50 rokem, nejmladší byl 42 letý. Johanité nebojovali, spravovali rozsáhlý klášterní majetek, který v předhusitské době přesahoval 10 000 hektarů. Rytíři pěstovali obilniny, chmel, dobytek a koně. Samotný kontur (představený řádu) zodpovídal za údržbu klášterních budov, rozhodoval o nákupech ošacení pro bratry, o provozu kuchyně, vybírání dávek od poddaných a placení daní císaři, knížatům a pánům.

Kontur měl na starosti i různé transakce. V dobových listinách jsou zaznamenány částky, které od šlechty komtur Dětrich získal (Jan ze Zvířetic pamatuje na dubskou komendu ve své závěti – roku 1371, částkou 20kop a rozpisem ½ groše na 1 člena a 1 den).

K dokreslení atmosféry, která panovala v kamenném konventu v polovině 13.století je zapotřebí i představivost. „Řádový kněz slouží mši a další řádový rytíři klečí v černých pláštích s bílým křížem na levé straně prsou. Prostorem se nese zpěv gregoriánských chorálů a světlo svíček se odráží ve stříbrných nádobách a osvětluje vyšívaná a vzácná roucha, štoly, které věnovali zakladatelé.“ Pravidelný chod kláštera byl čas od času přerušován slavnostními událostmi, ze kterých se dochovaly záznamy. V neděli, 17.dubna roku 1345 se ve zdejší komendě sešla generální kapitula české řádové provincie za účasti zemského převora Havla z Lemberka (dalšího potomka zakladatelů). Kapitula projednávala politické události, finanční a organizační záležitosti přičemž dominovala připravovaná korunovace

Karla IV. O dvanáct let později Karel IV. na „Dubu křížovníků-johanitů“ osobně byl. V rozmezí 30.listopadu až 4.prosince 1357 zde strávil několik zimních dní. Smysl návštěvy není přesně znám. Mohlo jít o zdvořilostní návštěvu nebo se chtěl blíže seznámit se zdejším kraje a systémem cest. O čtyři roky později nařizuje mandátem velkorysou úpravu cesty do Žitavy a její ochranu svěřuje Haškovi z Lemberka.

Na konci 14. století komunikační a obchodní žitavská stezka začíná ztrácet na svém významu a kamenný klášter pana Havla a Zdislavy se ocitá na periferii. Negativní důsledky přináší smrt štedrých zakladatelů. Není vyloučeno že na své kláštery mysleli i v závěti. Definitivní zlom přichází v období husitských válek. Smrtící úder přišel v roce 1425 pod vedením obávaného Jana Čapka ze Sán (husitský bojovník 1445?) a po dvou stoletích zaniká klášter Zdislavy a Havla z Lemberka. (3,4)

4.4 Zdislava a léčitelské schopnosti

Z dochovaných písemných zdrojů o svaté Zdislavě se dovídáme o jejich léčitelských schopnostech a jejím soucitném vztahu k prostým lidem, který se projevoval nejen zájmem o nemocné v jednotlivých případech, ale též snahou o podstatně účinnější a širší pomoc poddaným v kraji. Založení kláštera v Jablonném v Podještědí a podpora komendy johanitů se špitálem v Českém Dubě jsou nejpřesvědčivější odpovědi.

Dalimilova kronika přibližuje Zdislavu jako ženu spravedlivou, laskavou, k pomoci nakloněnou, poctivou a čistou hradní paní. Z přístupných záznamu o zázracích se dovídáme z Dalimilovi kroniky. Mnoho slepých prosvětliła, mnoho chromých narovnala, pět mrtvých vzkřísila.

Přiznáme-li a připustíme-li náš poměr k zázrakům, je skeptický. Všechno rádi převádíme na rovinu racionální a vysvětlitelnou. Avšak Zdislaviny schopnosti léčitelské můžeme objektivizovat a převést do soudobé podoby. Léčba očních chorob, kde se jednalo pravděpodobně o záněty víček a spojivek je jedna z uvedených dovedností. Další citovanou schopností je schopnost léčit zlomeniny a jejich následky. Zde se můžeme domnívat, že šlo o znehybní končetin a jejich nekomplikované zhojení. Poslední zmínka uvádí případ pěti mrtvých, které vzkřísila. Jednalo se s největší pravděpodobností o lidi v bezvědomí, například po pádu z výšky nebo po mechanickém zranění.

V souvislosti s výše uvedenými údaji nás napadá úvaha, kde se Zdislava seznámila s léčitelstvem. Podle názoru Mgr. Ladislava Smejkal (historik a pracovník archivu v České Lípě) , se Zdislavas umění léčitelů patrně naučila od cisterciáků na jižní Moravě. Mnišský řád cisterciáků vznikl z reformního úsilí několika benediktinských mnichů z kláštera v Molesme ve Francii. V Čechách a na Moravě měl řád své konventy již od poloviny 12.století, a právě v Křížanově měl řád cisterciáků bohatého a štědrého mecenáše, otce Zdislavy pana Přibyslava.

Úvaha, kterou přednesl pan Mgr. Smejkal nemusí být jedinou. Vnucují se i jiná řešení a hypotézy, které obsahují novinky přinesené řádem špitálníků křížovníků-johanitů, a jejich uplatnění v dubské komendě.

Vysvětlení léčitelských schopností je možné hledat v psychickém stavu a rozpoložení nemocného samotného. Nezvyklé a společensky nepřijatelné chování mladé šlechtičny, která se účastní přímo u lůžka nemocného jeho utrpení, mohlo vyvolat nám dobře známí placebo efekt. Středověký, nemocný, všemi opovrhovaný člověku se setkává s ženou z nejvyšších vrstev, která jej utěšuje a dotýká se jej bez bázně a opovržení. Placebo efekt je popisován v soudobé literatuře medicíny a pro nás je i přijatelný.

Nelze zapomenout i na neobyčejně silnou víru samotné Zdislavy a jejich poddaných, která sehrála také nezaměnitelnou roly. Zdislava byla současnici Anežky České, s přihlédnutím k faktům, které jsou známé a společenského postavení obou žen nemůžeme vyloučit, ale také doložit setkání těchto osobností. Svě„znalosti“ si mohly navzájem sdělit. (8,12)

4.5 Duchovní život Zdislavy

Zdislava vyrůstala v prostředí hmotně zajištěném, ale především velmi kultivovaném. Rodiče Zdislavy se pohybovali v nejvyšších společenských vrstvách své doby, v blízkosti panovníka. Současně otec i matka Zdislavy měli kladný vztah k církevním řádů, víru nejen pasivně přijímali a ctili, ale podíleli se na duchovním životě finanční a hmotnou podporou, jak je doloženo z historických pramenů a zakladatelských listin.

Víra Zdislavy a hluboké duchovní poznání, ke kterému jistě byla rodiči od útlého věku vedena ji poznamenalo a zanechalo na jejím životě neopomenutelnou stopu. Zdislava

žila s liturgií, denně se účastnila bohoslužby u dominikánů v Jablonném. Ráda rozjímalá v kapli Nejsvětější Trojice pod Hradem Lemberkem. I na hradě Lemberku měla svou kapli, kde sama nebo se svou rodinou oslovovala Boha a prosila o pomoc a ochranu ve zlých dobách. Na hradě Lemberku je i dnes zpřístupněna světnička, ve které pravděpodobně trávila čas půstu a rozjímání. Za nemalé podpory manžela Havla dala podnět k založení chrámu svatého Vavřince s klášteřem pro dominikány (Jablonné v Podještědí 1250) . Tento žebravý řád si Zdislava oblíbila a stala se laickou spolupracovnicí tohoto řádu, ale sama zůstávala v manželství. Do spolupracovníků řádu se dostala zásluhou dominikána, polské národnosti, blahoslaveného Česlava. Ten působil v době kolem roku 1229 nebo 1235 v polsko - české provincii a v Čechách zakládal nové kláštery, příkladem je právě Jablonné v Podještědí nebo Turnov.

Zdislava poutala své okolí slovem, příkladem i skutky, kterými své okolí vedla k bohabojnému a skromnému životu. Dokladem jsou písemná a umělecká díla. To vedlo prosté obyvatele k modlitbám ke Zdislavě, s žádostí o pomoc i po její smrti. Splněné žádosti o pomoc a útěchu, které lidé popisovali sloužily k uznání její vyjimečnosti hlavou církve papežem. Spiritualita osobnosti Zdislavy se přenesla do současnosti a vedla k jejímu blahoslavení v roce 1907 a pozdějšímu svatořečení v roce 1995 . (12,15)

5. Zdislava a církevní řády středověku, se kterými se mohla setkat

Počátky církevních řádů na území Čech jsou těsně spjaty s nástupem raného středověku na konci 10.století. Křesťanství přicházelo do prostředí silného pohanského působení přemyslovských Čech (vláda Boleslava II. 972-999) .

V roce 973 bylo na Pražském hradě u kostela sv. Jiří zřízena nejstarší řeholní instituce vůbec - klášter benediktinek. Prvními členkami byly řeholnice pozvané z Říma, které záhy přijímaly nové příslušnice z panovnické rodiny a velmožských rodů. Od 40.let 12.století se k řádu benediktnů připojily kláštery řeholníků premonstrátů a mnichů cisterciáků. V druhé polovině téhož století vznikají komendy řádů rytířských. Klášterní prostředí bylo místem výuky pro příslušníky panovnických a šlechtických rodin. Materiální podpora starších řádů byla spojena výhradně s panovnickou rodinou, u nových řeholí ve 12. století vystupují představitelé zámožných šlechtických rodů. Při svém založení dostávaly konventy od svých mecenášů bohaté pozemkové vybavení, dvorce,

poddané i peněžní dary. Kláštery hájily i důležité strategické, politické a vojenské zájmy panovníka nebo šlechty.

Vlastníci klášterů v 11.-14.století patřily k nejdůležitějším stavebníkům v zemi. Až do poloviny 12.století sloužili řeholníkům pouze dřevěná obydlí, teprve v druhé polovině 12.století přibývají konventy budované z kamene, příkladem je výstavba Strahovského premonstrátského kláštera.

Ve 13.století zaznamenáváme největší rozmach řeholních institucí v období feudalismu. V číselných údajích to představuje do roku 1300, 180 konventů a řádových domů v Čechách a na Moravě, z toho 70% bylo založeno ve 13.století většina sídlila ve městech nebo předměstích. Zastoupení řádů ve 13. století je třeba rozdělit do dvou skupin: starší a mladší církevní řády. Mezi starší církevní řády, které dospěly k určité stagnaci můžeme zařadit řád benediktýnský a řád premonstrátů. Naproti tomu se od druhé poloviny 12.století objevuje stále v silnějším zastoupení řeholí rytířských, jejichž vznik souvisí obdobím křížáckých výprav do Svaté země v průběhu 12. a 13. století, ve kterých se hojně účastnili i bojovníci z Českých a Moravských zemí. Nejdříve a nejsilněji u nás zakořenil řád sv. Jana Jeruzalémského neboli johanité. Přízeň jim prokazoval Vladislav II. a na rady svých rádců založil v polovině 12.století první konvent johanitů u Juditina mostu v Praze Panny Marie pod řetězem.

Ve 13.století vznikl jediný mužský řád českého původu – křížovníci s červenou hvězdou, podporován panovníkem i příslušníky význačných panských rodů. V průběhu 13. století zakládají křížovnícké, rytířské řády řady komend na území Čech a Moravy na šlechtických dominiích (například právě Markvartice v Severních Čechách, Bavorové ze Strakonice, páni z Hradce, Lichtenburgové). V těchto většinou rozvíjejících se oblastech zaujali rytíři významné postavení v duchovní správě při vzniku kostelů, členové řádu sehráli důležitou roli v počátcích špitálnictví. Nutnost vypořádat se s narůstajícími sociálními rozpory uvnitř lidnatých městských sídlišť vedlo křížácké řády k programům zahrnujícím nejen duchovní péči, ale i péči o nemocné a vznik špitálnictví. První klášter založila v Praze na Františku Anežka Přemyslovna počátkem 30.let 12.století. „Soukromá“ založení klášterů byla ojedinělá, jako vyjímečný čin lze hodnotit počínání Havla z Lemberka, který na popud své ženy Zdislavy založil konvent v Jablonném v Podještědí a nedávno objevenou komendu johanitů v Českém Dubě v roce 1992.

Rozvoj středověkých klášterů byl přerušen v průběhu husitských válek, v nichž původní snaha o reformu církevního života přerostla v nesmlouvavý útok proti církevním řádům a jejich obrovskému majetku. Celkem bylo postiženo během husitského období asi 170 klášterů. značná část klášterů se již nikdy neobnovila a zbývající řehole pouze živořily. Částečné oživení řeholního života nastalo za vlády Jiříka z Poděbrad (1458-1471) .

Základní podobu komplexu klášterních budov předem určovala řádová regule. Dnes můžeme hodnotit pouze stavební podobu klášterů, vybavení interiérů se nedochovalo. Nejdůležitější část kláštera byl konventní kostel, přiléhající budovou bývala kvadratura s rajským dvorem. Kolem kvadratury v prostoru klausury se nacházely další budovy sloužící řeholníkům. Další důležitou budovou kláštera byla kapitulní síň, ve které probíhala jednání členů konventu, refektář (společná jídelna) , dormitář (společná ložnice), obydlí opata s domem na přijímání hostů, kuchyně, další obytné a hospodářské budovy. Kláštery byly často propojeny se špitály, ten býval součástí kláštera nebo stával mimo hradby. Spojení se světem světským zajišťovala fortna s obydlím fortnýře (vrátného) .

5.1 Johanité – Maltézští rytíři (Ordo Melitensium, Ordo Joanitarum)

Řád johanitů vznikl ze staršího bratrstva italských kupců z Amalfi, kteří přibližně kolem roku 1040 založili v Jeruzalémě při kostele sv. Jana Křtitele špitál pro ošetřování poutníků cestujícím k Božímu hrobu. Bratrstvo se původně řídilo benediktinskou regulí, v roce 1099 se osamostatnilo a v roce 1119 je s řeholí sv. Augustina schválil papež Pascal II. V roce 1187 byl Jeruzalém dobit a špitál byl přemístěn do Akkonu, jeho představený je nazýván velmistrem od roku 1267. Ve 13.století dochází ke stěhování řádu na ostrov Kypr a později na ostrov Rhodos, důvodem jsou války s Turky. Trvalým sídlem řádu johanitů se stává Malta v roce 1534, jako dar císaře Karla V. Teprve od roku 1534 můžeme nazývat Johanity řádem maltézským (maltským) . Malta se stala hlavním sídlem velmistra řádu až do roku 1800, kdy je ostrov obsazen Angličany.

Řád se rychle šířil po celé Evropě a byl členěn podle jednotlivých zemí a jazyků do provincií, zvaných převorství. Zakládání špitálů bylo provázeno četnými papežskými výhodami a výsadami. Časté byly i dotace ze strany bohatých feudálních panovníků a šlechticů. Řád je uznáván jako suverénní a v některých zemích má své velvyslance. Poslání řádu vyjádřil a definoval ve statutech přibližně v roce 1135 Raymunden z Puy, a

keré později doplnil v roce 1181 Roger z Mouline. Členy řádu se zavazovali ke slibu čistoty, poslušnosti a chudoby, stanoven byl způsob přijímání almužen a byla definována péče o nemocné, členové skládali sliby a byli nazýváni profesními bratry. Řád se dělil na část rytířskou, účastníci se účastnili bojů proti nevěřícím. Část pastorační, řádoví kněží přejímali vedení duchovní správy ve svěřených kostelech. Třetí část tvořila skupina laických členů – čestní rytíři, kteří neskládali slib.

Do Čech přišli johanité za panovníka Vladislav II., kolem roku 1156 – 1159. Nejstarší komenda vznikla na podnět kancléře Gervasia a litoměřického probošta Martina při kostele Matky Boží pod řetězem poblíž Juditina mostu. V čele velkopřevorství stál zpočátku preceptor, později generální převor. Rozsah územních pravomocí v průběhu 13. a 14. století byl značný, vedle českých zemí zahrnovalo území Těšínska, Slezka, Rakouska, Štýrska, Korutany, Kraňsko a Tyroly. Řádové domy vznikaly většinou před rokem 1420, k řádovým majetkům patřily vedle špitálů a komend i početné a rozlehlé pozemky včetně vesnic, měst a far. Pozůstatky velkého počtu komend, konventů se nacházejí i v současnosti. K nejstarším komendám na území Čech a Moravy patří památky nejen v Praze a Strakonících, ale také v Kadani, Manětíně, Mladé Boleslavy, Českém Dubě (Světá) a dalších místech Čech a Moravy.

Znakem řádu je v červeném poli stříbrný heraldický kříž, za štítem osmihrotý maltézský kříž (obrazová příloha č.6a).

Řeholním šatem je černý talár s maltézským křížem na levé straně prsou, černá mozeta s velkým maltézským křížem (1,7,10).

5.2 Dominikáni (Ordo Teatrum Praedicatorum)

Řehole sv. Augustina

Řád byl založen sv. Dominikem a stal se kazatelským řádem. Řád byl schválen v roce 1216 papežem Honorie III. a záhy se rozšířil do celé západní Evropy (nejstaršími místy bylo Německo, Itálie, Francie) . V době úmrtí (1221) sv. Dominik a řád čítal na 60 konventů v osmi provinciích. Hlavní poslání řádu byla činnost kazatelská, misijní, studijní, mezi běžné povinnosti patřila tělesná práce a modlitba. Důležitou roli

v řádu hrála obrana čistoty víry a rozvoj filosofie. Dominikánské konventy (domy) byly zakládány výhradně při obvodu opevnění měst. Řád byl odkázán na milodary, a tak se dominikáni brzo stali druhým největším žebavým řádem . Řád měl centrální organizaci a v čele řádu stál generál, územní členění bylo na provincie. V čele jednotlivých velkých konventů stál převor, u malých domů superior nebo vikář. Od 15.století byly zavedeny řeholní jména. Do Čech byli dominikáni přivedeni z iniciativy Přemysla I. v roce 1226. První dominikánský klášter vznikl v Praze na Novém Městě u sv.Klimenta, následovaly další domy v Čechách i na Moravě – Brno, Litoměřice, Hradec Králové, Olomouc, Znojmo, Jihlava, Jablonné v Podještědí. Ve 13. a 14. století přibyly domy v Chrudimi, Nymburku, Písku, Českých Budějovicích a dalších. Část konventů zanikla nebo byla postižena během husitských válek, za vlády Josefa II. v roce 1785 byla většina zrušena. Česká provincie se osamostatnila v roce 1905 se sídlem provincialátu v Praze u kostela sv.Jiljí (obrazová příloha č.4) , (7) .

Znakem je na stříbrno-černém poli stříbrno-černý plášť. V bohatším provedení je ve stříbrném poli černý plášť se zlatou hvězdou, ve spodním stříbrném poli je černý pes s hořící pochodní v tlamě sedící na červeně vázané knize a nad ním je koruna s palmovou větví a lodyhou lilie.

Řeholním oděvem je bílý hábit, kožený pás s růžencem, bílý škapulíř s kapucí, dlouhý černý plášť s kapucí, laičtí bratři mají černý škapulíř s kapucí.

5.3 Křížovníci s červenou hvězdou

(Ordo militaris Crucigerorum cum rubea stella)

Řehole sv. Augustina

Řád se vyvinul z laického špitálnického bratrstva, který založila v roce 1233 sv. Anežka Přemyslovna u kostela sv. Haštala v Praze. V roce 1237 přijal papež Řehoř IX. bratrstvo s řeholními pravidly a od roku 1238 mělo vlastní samosprávu. Krátce křížovníci pobývali v kostele sv. Petra na Poříčí a trvale se usadili v roce 1252 u Juditina mostu. Výhodná poloha zde dovolila rychlé vybudování kláštera s kostelem sv. Františka a

špitálem. Pražský konvent se stal hlavním sídlem nejvyššího představeného. Řád se postupně rozšiřuje na území Čech, Moravy, Slezska, Polska i Uherska. Hlavním posláním řádu je špitální činnost a duchovní správa ve svěřených farách. Až do konce 13.století jsou do řádu přijímány i ženy, které vykonávaly práci ve špitálech. Domácí původ řádu křížovníků měl mimořádný vliv na vzestup řádu už za vlády Václava I. Křížovníci se usídlovali při významných kostelech, kde zřizovali špitály a starali se i o duchovní správu. Největšího rozkvětu se řád dočkal v období vlády Karla IV., kdy se řád staral o 60 špitálů, far, kostelů v Čechách i v Uhrách. K nejvýznamnějším komendám v Čechách v období před husitským hnutím patřily kromě Prahy také Stříbro, Most, Cheb, Locket a jiné. Křížovníci působili také v chrámu sv. Karla Boromejského ve Vídni. Důležitou úlohu řád křížovníků sehrál v roce 1561, kdy se do čela arcidiecéze postavil velmistr křížovníků a vídeňský biskup Antonín Brus z Mohelnice (obrazová příloha č.7) , (7) .

Znakem řádu je v černém poli osmihrotý kříž a pod ním šesticípá červená hvězda. Řeholním oděvem je černý talár se dvěma bílými jazýčky na kolárku, osmihrotý červený kříž a pod ním šesticípá červená hvězda.

5.4 Cisterciáci

(Ordo Cisterciensis)

Řehole sv. Benedikta

Řád vznikl reformním úsilím několika benediktinských mnichů z kláštera v Molesme ve Francii, kteří roku 1098 odešli do pustiny u Dijonu v Burgundsku, kde založili nový konvent. Roku 1119 schválil nový řád papež Kalixt II., následně došlo k rozšíření tohoto řádu po Francii, Německu a zbytku Evropy. Citeaux se stal sídlem generálního opata a místem konání generálních kapitul za účasti opatů všech klášterů.

Hlavní posláním řádu bylo zavázání členů řádu k odmítání světského života, oddanost ve službě církvi, k pokoře, dobrovolné chudobě, poslušnosti, manuální práci. Pastorační

práce se stala hlavní v duchovní správě na farnostech. Cisterciácké kláštery sehrály důležitou úlohu při kultivaci osídlovaných území a zaváděly pokrokové zemědělské metody, šířily vzdělanost a umění. Řád byl uspořádán do kongregací a představeným byl generální vikář a vizitátor. Jednotlivé konventy se nazývají opatství a převorství, menší domy probošství. České země tvořily od počátků 17. století jeden vikariát česko - moravsko - lužický (1699) . V Čechách měli cisterciáci své konventy již od 12.století, k nejznámějším patří Vyšší Brod - pohřebiště posledních Rožmberků a od roku 1292 klášter na Zbraslavy, který se stal královským mauzoleem. Jeho opat Petr Žitavský se proslavil jako autor Zbraslavské kroniky se svědectvím o vládě posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků. Ve 13.století vznikly nové kláštery na Moravě, na Velehradě, ve Žďáru nad Sázavou a ve Vizovicích.

Znakem řádu je modrý štít posetý zlatými francouzskými liliemi a pětkrát modro-zlatě kosmo dělený štítek s červeným lemem.

Řeholním oděvem je bílý hábit s černým škapulířem a s černým cingulem, u opatů červená mozeta. Kolárek má špičatý tvar se třemi černými knoflíčky (cisterciáci jsou zvaní šedí mniši, podle šatu z prostého nebarveného sukna) . (7)

6. Hrob a antropologický výzkum Zdislavy

V části o smrti a příčině úmrtí Zdislavy je potřebné zdokumentovat její existenci, důležitost a úctu, kterou tato žena měla pro předky i současníky.

6.1 Hrob Zdislavy

Paní Zdislava umírá v roce 1252 (tento datum je uveden v Kronice Dalimila) . Manžel paní Zdislavy pan Havel z Lemberka pohřbil svou ženu v klášterním kostele sv. Vavřince v Jablonném Podještědí. O průběhu původního pohřbu nejsou zprávy, tradice popisuje pouze zahloubený hrob do pískového podloží a vyložený kamenným obkladem.

První zpráva o hrobu paní Zdislavy je popsána Václavem Hájkem z Libočan

(kronikář, kněz +9.3.1553) v Kronice české z roku 1541. Paní Zdislava je zde omylem zaměněna za Přibyslavu, sestru knížete Václava. Další zpráva je z roku 1596, uvedená v protokolu jablonského kláštera z roku 1720. Zmínka o hrobu Zdislavy a zázracích s ní spojených se objevuje v roce 1612 v relaci (zprávě) provinciála Vincente Saniera (představený řádu dominikánů) směřující do Říma. Jindřich Henckel (místní hejtman) dává zbudovat v roce 1660 nový náhrobek a nechá jej vyzdobit sochami, krypta byla vyzdobena 24 obrazy ze života Zdislavy. V Balbínově díle Bohemia sancta z roku 1682 se o hrobu Zdislavy a jejím působení opět dočteme. František Antonín Berka, nový majitel panství v Jablonném, nechává vyprojektovat honosný chrám (Janem Lukášem Hildebrande). Stavba se nečekaně protáhla smrtí zakladatele hraběte Berky. Při stavbě dochází k porušení obvodových zdí a ohrožení hrobu Zdislavy, je rozhodnuto o vyzvednutí kosterních ostatky (1702). V roce 1729 dochází k vysvěcení chrámu, kosterní ostatky jsou uloženy až v roce 1731 do znovu sestavené hrobky. (15)

6.2 Antropologicko-lékařský průzkum

Dne 22.2.1979 byla vyjmuta zasklená schránka z bočního oltáře kostela sv.Vavřince, která obsahovala kosterní ostatky Zdislavy. Lebka s neúplnou obličejovou částí, 4 dlouhé kosti upevněné stuhou k podložce. Schránka byla převázána stuhami neporušenými pečeti litoměřického biskupa, dominikánskou, farní a městskou pečeti. V kryptě na kamenném kenotafu ležela skříňka potažená červeným sametem bohatě zdobena kováním ze žlutého kovu. Uvnitř skříňky byla uzavřená dřevěná rakev převázaná modrými stuhami s neporušenými pečeti. Rakev po svém otevření obsahovala do bílého plátna zabalené drobné zbytky kostí, izolované zuby z obou čelistí, zlomky čelistí a skeletu promísené s pískem. Z prohlídky byla pořízena fotodokumentace. Prosklená neotevřená schránka byla přivezena do Národního muzea a dne 23.4.1979 byla odjištěna. Přesnější popis obsahu schránky je následující: lebka, pravá kost stehenní, pažní, bérková, levá kost pažní, bérková a zlomky kostí vřetenních a loketních. Kostní tkáň byla světle okrové barvy, lehká a křehká. Proto byla provedena konzervace kostí, která umožnila provést rekonstrukci poškozených částí kostí. (15)

6.3 Demografická data

Pohlaví jedince je nesporně ženské. Stanovení dožitého věku ženy bylo posuzováno podle uzávěru hlavních lebečních švů, abraze dochovaných zubů a podle ústupu dřevné dutiny v kosti pažní. Dle výše uvedených a dostupných stigmat je pravděpodobný věk od 30 do 35 let. K upřesnění věku ženy byla použita Gustafsonova metoda, která se opírá o zjištění stupně změn tvrdosti zubních tkání. Závěr zní, že paní Zdislava z Lemberka nepřekročila věk 33let a musela se tedy narodit před rokem 1220.

6.4 Kosterní ostatky a pravděpodobná podoba

6.4.1 Postava Zdislavy

Lebka paní Zdislavy je malá, těžká a krátká. Obsah mozkovny je středně velký cca 1180 cm³. Obličejovou část nelze změřit pro svou neúplnost. Horní okraj očnic je ostrý, nosní část s přilehlými očnicemi chybí. Z horní čelisti jsou dochovány pouze izolované zuby, z dolní čelisti se dochoval jen levostranný úlomek.

Štíhlá, gracilní postava paní Zdislavy měřila 160 cm, neúplnost dlouhých kostí nedovoluje zjistit přesnější tělesné proporce (poměr horních a dolních končetin k výšce postavy). Byly zjišťovány i serologické skupinové vlastnosti, jednoznačně byla potvrzena skupina A. Vyšetření provedl Ústav soudního lékařství Fakulty všeobecného lékařství (FVL UK) v Praze, pod vedením prof. MUDr. J. Tesaře, DrSc.

6.4.2 Podoba Zdislavy

Otázku pravděpodobné podoby paní Zdislavy nelze jednoznačně zodpovědět pro neúplnost obličejového skeletu. Rekonstrukce se musela odvíjet od dochované mozkovny a zlomku ostatních kostí. Grafické znázornění ukazuje na původní vysoký obličej, štíhlý a vysoký nos s hranatými očnicemi (obrazová příloha č.8).

6.5 Závěr Antropologicko-lékařského průzkumu

Zachovalost kostní tkáně pozůstatků odpovídá původnímu uložení těla do hrobu z říčního písku. Hlavu zemřelé zdobila pravděpodobně bronzové čelenky.

Nález kamenných desek zabudovaných do dnešního hrobu byl původním obkladem hrobu, který byl nahrazen v 17.století bohatším náhrobkem. Antropologicko-lékařský průzkum prokázal z dochovaných kosterních pozůstatků pravděpodobný věk zemřelé 33let, tedy úmrtí v roce 1252 a narození v roce 1220. Paní Zdislava měřila 160 cm, byla postavy štíhlé a gracilní. Lebka je malá, krátkolebá s podlouhlým obličejovým skeletem, vysokými očnicemi a štíhlým nosem. Grafická rekonstrukce není možná pro neúplnost obličejového skeletu.

Serologická skupinová vlastnost odpovídá skupině A.

Paní Zdislava zemřela na pokročilou tuberkulózu plic, ta se však nepropagovala do kostí. Současnými metodami nelze tuto diagnózu objektivně potvrdit.

Kosterní ostatky Zdislavy z Lemberka byly dne 9.7.1979 slavnostně uloženy v kostele Sv.Vavřince v Jablonném (15).

Antropologicko-lékařský průzkumu provedl MUDr.Emanuel Vlček.

7. Srovnání Zdislavy s Anežkou Přemyslovnou

Zdislava a Anežka Česká byly současnice, které spojovala víra a charisma osobnosti.

7.1 Osobnost Anežky České

Anežka byla ze slavného přemyslovského rodu, otec Přemysl Otakar I. a matka Konstancie Uherská. Přesné datum narození není známé, předpokládáný je rok 1211. Malou Anežku ve věku tří let rodiče svěřili na vychování do cisterciáckého kláštera v Třebnici ve Slezsku, zde ji značně ovlivnila Hedvika, manželka slezského knížete Jindřicha Bradatého. Hedvika proslula svou zbožností, sama žila kajícím životem a brzy byla prohlášena svatou. Anežka už jako tříleté děvčátko byla zasnoubena slezskému knížeti, pravděpodobně Konrádovi. Ten však zemřel a Anežka byla dána rodiči na vychování do premonstrátského kláštera v Doksanech u Litoměřic (1217-1219) . Z klidu kláštera byla odvezena ve věku osmi let do centra dvorských her, zábavy a turnajů na rakouský dvůr. Byl ji stanoven další ženich, syn císaře Fridricha II. Jindřich, který byl

zvolen v roce 1219 ve Frankfurtu nad Mohanem římským císařem. Ze svatby ale sešlo, Jindřich si vybral Markétu Bamberskou a Anežka se vrátila do Prahy. Dalším ženichem byl v roce 1227 anglický král Jindřich III., ze svatby opět sešlo. Anežka měla jiné představy o svém dalším bytí, vedla korespondenci s papežem Řehořem IX. a svěřila se mu se svým rozhodnutím zasvětit život Kristu, chtěla se stát jeptiškou a založit klášter v Praze.

Po smrti otce Přemysla Otakara I. mohla Anežka naplno svůj plán uskutečnit. S vydatnou podporou matky Konstancie a bratra Václava založila v roce 1232 špitál sv. Františka a klášter (dnes zvaný Anežský). Špitál dal přístřeší a nejnужnější jídlo těm nejchudším. Nemocní zde našli pomoc a zejména neumírali bez zpovědi a křesťanského pohřbu. První klarisky přišly do kláštera z ciziny v roce 1233. V roce 1234 vstoupila Anežka sama do kláštera a stává se abatyší. Anežka vedla korespondenci se sv. Klárou, papežem Řehořem IX., papežem Inocencem VI. a současně usilovala o nová řeholní pravidla. Po složitých jednáních dosáhla Anežka svého cíle. Bratrstvo špitálu mělo statut církevního řádu a stalo se tak ve středověku mnišským řádem - jediným českého původu. V roce 1256 udělil papež Inocenc VI. povolení pražskému biskupovi Mikulášovi, aby udělil bratrstvu zvláštní znak, který by jej odlišil od františkánů. Křížovníci měly právo nosit na plášti znamení kříže s hvězdou. Anežka se nestarala jen o věci duchovní, stala se také ochránkyní přemyslovského rodu. Snažila se řešit smírem rodinné spory. Útočiště u Anežky našli i při posledním odpočinku (např. Václav I.) . Již dcera Václava II. Eliška Přemyslovna a později Karel IV., usilovali o její svatořečení. V roce 1879 zásluhou pražského arcibiskupa B.J.Schwarzenberka byla prohlášena za blahoslavenou (Pius XI.), v listopadu 1989 ji papež Jan Pavel II. svatořečil. Svatá Anežka česká byla mimořádně vzdělaná, moudrá. Přestože byla z královského rodu z královského rodu dovedla se sklonit k nejchudším a svůj osobní život obětovala pro blaho druhých a celé země.

7.2 Srovnání Anežky Přemyslovny a Zdislavy z Lemberka

Zjevná nekonformita postoje k životu Zdislavy z Lemberka, kterou si z části přinesla jako genetickou výbavu, z části byla vytvořena výchovou, způsobila výjimečnost mladé, drobné ženy, jak bylo definováno z vědecko - antropologického výzkumu. Životním příkladem působila svatá Alžběta Durynská a její urozená sestřenice Anežka Přemyslovna, s kterou si dovolím patronku severních Čech srovnat.

Svatá Anežka se nedostala do obdobných společenských konfliktů podobně jako Alžběta Durynská, protože zvolila život řeholnice v klášteře, který sama založila po vzoru františkánských ideálů pokory, chudoby a pomoci bližnímu.

Osobnost české královské dcery nedala vznikl konfliktu s pragmatickou společenskou představou o povinnostech manželky, matky a královny ve společenské vrstvě, kterou reprezentovala.

Řešení životní dráhy, kterou si zvolila a naplnila severočeská šlechtična Zdislava vyvolává obdiv. Osobní situace Zdislavy byla velmi obtížná, a tím nijak nesnižují význam Anežčina postoje. Zdislava nebyly královskou dcerou a nechránila ji imunita panovnického rodu, která ve společnosti vyplývá z nejvyššího majestátu v zemi. Svůj život neprožívala v centru politického, kulturního a duchovního dění, které jsou přece jenom všem novým směrům, myšlenkám a postojům tolerantnější, žila na skutečné periferii Čech. Převážnou část svého času trávila péčí a starostmi o své děti, řízením služebnictva na hradě Lemberku uprostřed kraje plného pustých lesů z počátku osídlování. Zdislava vyrůstala na kultivované Moravě a po svém sňatku se ocitla pro ni zcela odlišném prostředí a i tato změna nebyla bezbolestná.

Vysoké postavení manžela Havla, úzké spojení se zájmy královského dvora a českého státu, vedla k založení johanitského kláštera v Českém Dubě. Aristokratický rytířský řád plnil funkci vojenskou, duchovní i špitální to vystihlo Zdislavinu touhu po realizaci v péči o nemocné a potřebné. Řád johanitů své kláštery budoval na místech strategicky důležitých jakou obchodní stezka do Žitavy bezpochyby byla. V Žitavě vznikl další klášter johanitů, který podobně jako v Českém Dubě sloužil nemocným a pocestným. Srovnání najdeme i v Českém království, například v Praze kde johanité sídlili v kostele Pany Marie pod řetězem, (svůj název kostel získal podle řetězu, kterým u mostu skutečně byl) . Znovu to potvrzuje hypotézu o strategickém výběru místa na výstavbu klášterů - komend. Zdislava nepochybně stojí za založením dominikánského kláštera v Jablonném v Podještědí, a ve svém snažení velmi úspěšně pokračuje. Představa jak náročný a těžký úkol si Zdislava vybrala, nenechá nikoho na pochybách, že Zdislavino srovnání s Anežkou není přehnané. Duchovní spiritualita Zdislavy, její charizma, vize špitálnictví a krátký časový úsek, který prožila staví Zdislavu opravdu mezi přední osobnosti naší historie. Zdislava po dlouhá léta byla ve stínu královských příslušníků, byla opomíjena a neobjevena, a to jistě neprávem.

8. Vliv na obyvatelstvo

Zdislava žila v pohraničním území Čech, bylo to území v její době pusté a současně neklidné. Skutky Zdislavy spojovaly zde žijící příslušníky národa Čechů a Němců, kteří v jiných situacích vzájemné pochopení často ztrácely.

8.1 České obyvatelstvo

Český národ o Zdislavě dlouhou dobu nemělo žádné informace.

Výzkum Mgr. Ladislava Skmejkala odhalil, že v českých naučných slovnících není heslo Zdislava uvedeno, příkladem může být Riegrův slovník naučný. V Ottově naučném slovníku je u hesla Markvarticové uveden Havel z Lemberka, který měl manželku Zdislavu a ta byla pobožná. Ani prvorepublikovém slovníku T.G. Masaryka není o Zdislavě zmínka. Obrat nastal ve vztahu ke Zdislavě po vydání knihy docenta Zdeňka Kalisty z roku 1941.

Dominikánský řád se obrátil na tohoto spisovatele, který vynikal se schopností čerpat z historických pramenů. Ten využil svých znalostí dějin středověku a složil mozaikový obraz bez použití fantazie. Kalista první srovnal Zdislavu s jinými význačnými ženami té doby. Svatou Hedvikou Slezkou, svatou Alžbětou Durynskou. Zdislava je v knize popsána nejen jako matka, manželka, dobrotelka, léčitelka, ale také jako žena věnující se sociální práci v té době nevídané i s ohledem na její společenské postavení.

V éře socialismu a budovaného komunismu nebyly světci v oblibě, figury světců se do společnosti nehodili.

Popularitu Zdislavě přinesla kniha lékařky Aleny Vrbové s názvem „V erbu lvíce“ . Tato kniha se stala základem pro film, existuje rovněž divadelní hra, hudební skladatel Miloš Blok pracuje na velkém oratoriu „O svaté Zdislavě“ . Je ztvárněna ve výtvarných dílech malířů a sochařů. (13)

*

8.2 Německy mluvící obyvatelé

Zdislava žila v pohraniční oblasti postupně osídlovaném německým obyvatelstvem. Mimo samotné Jablonné a Lemberka byly v okolí vesnice, které neměly český název

(ekvivalent) až do roku 1945. Jednou z těchto vesnic je i Schönbach, který po druhé světové válce nese jméno Zdislava, je to určitý druh státní pocty pro sv.Zdislavu. Němečtí věřící měli trvalou úctu ke svaté paní z Lemberka, jejich postoj vycházel ze zásad křesťanského učení. Ke zneužití jejího jména německé obyvatelstvo nesáhlo. Jablonský farář Josef Tschörch vydal knížku o paní z Lemberka, která vyšla 2x (1902,1908) a nepoužil jiného tvaru jména Zdislava (Die selige Zdislava) . Současně se snažil soustředit dokumenty k jejímu blahorečení. V roce 1926 se o osobnost (v té době blahoslavené) Zdislavy zabýval v jubilejní publikaci přední „sudetoněmecký“ historik Wilhelm Wostry, i jeho přístup byl objektivní (dle vyjádření Mgr.Ladislava Smejkal) . Věřící německé národnosti v pohraniční ctili Zdislavu a můžeme z historických pramenu potvrdit, že jejich přístup a vztah k ní byl součástí duchovních potřeb, které spojovaly oba národy v této oblasti. A dokonce Němci měli hlubší kořeny k paní z Lemberka než české společnost.

Zajímavostí je, že Němci prosazovali Zdislavu a komplikací nebylo ani její jméno, které mělo obtížnou výslovnost s počátečním Z (C) . (13)

8.3 Na přímluvu paní Zdislavy

Podle dopisu paní Boženy K. z Uherského Hradiště ze dne 24.10.1994

„Moje neteř Edita N. nemohla dlouhou dobu otěhotnět – diagnóza zněla: uterus duplex. Léčila se společně s manželem na neplodnost a byla dvakrát ve Františkových Lázních v průběhu osmi let. Po druhém lázeňském pobytu sice otěhotněla, ale v šestém týdnu těhotenství potratila. S manželem se začali smířovat s myšlenkou, že zůstanou bezdětní. V říjnu roku 1993 jela neteř na pouť do Jablonného v Podještědí a modlila se u blahoslavené Zdislavy, aby si vyprosila děťátko. Edita pak skutečně otěhotněla v únoru roku 1994. Aby dítě donosila, musela od 1.června ležet na klinice v Olomouci. Porod byl předčasný, na konci osmého měsíce (26.9.1994) .Císařským řezem se narodil chlapeček (Tomáš) s porodní váhou 1,75 kg, příčinou byla malá placenta. Chlapeček byl zdravý a nemusel ani do inkubátoru. Za tři a půl týdne byl propuštěn z kliniky s váhou 2,45 kg . Je zdravý a krásný. Ani nemůžeme uvěřit, že je doma!

Děkujeme Bohu, svaté Zdislavě a Vaším modlitbám otče Jindřichu!“ (5)

8.4 Svatořečení

Kanonizační proces byl zahájen již v roce 1898 informačním procesem v Litoměřicích. Dokumentace byla odeslána do Říma k apoštolskému procesu, který trval do roku 1900. Dne 27.8.1907 byl prefektem Kongregace obřadů schválen kanonizační dokument. **28.8.1907 papež Pius X. prohlásil oficiálně paní Zdislavu za blahoslavenou.** V následujícím roce 10.3.1908 byl hrob blahoslavené Zdislavy otevřen, pozůstatky byly komisionálně prohlédnuty, jak dokládá zápis. 30.,31.5. a 1.6.1908 se konalo slavné tridium ke cti nově blahořečené Zdislavy. Z krypty byly vyzdviženy ostatky, lebka byla uložena do skleněné schránky, ostatní pozůstatky spočinuly v dřevěné rakvi opatřené modrými stuhami a pečetí litoměřického biskupa, dominikánskou, farní, městskou pečetí (tak byly nalezeny při antropologicko-lékařský průzkumu MUDr.E.Vlčkem) . Ostatky pak putovaly městem a druhý den na zámek Lemberk. Zasklená schránka s lebkou blahoslavené Zdislavy spočinula na Mariánském oltáři, kde ji můžeme spatřit dodnes.

Rakev s kosterními ostatky je uložena v kryptě ozdobené 24 obrazy znázorňující život a zázraky Zdislavy. Úsilí o svatořečení sílí v roce 1948. Litoměřický biskup ThDr.Štěpán Trochta se obrátil na papeže Pia XII. s prosbou o brzké svatořečení blahoslavené Zdislavy. Tehdejší režim nechal biskupa uvěznit. Změnou politických poměrů tzv. „pražského jara“ provinciál Dominikánského řádu P.Ambrož Svatoš se znovu pokusil oslovit papeže Pavla VI.. Rok 1970 prohlásil litoměřický biskup ThDr.Štěpán Trochta rokem blahoslavené Zdislavy. Pražský apoštolský administrátor ThDr.František Tomášek, brněnský biskup ThDr.Karel Skoupý a českobudějovický biskup ThDr.Josef Hlouchse oficiálně požádali 17.3.1969 Kongregaci obřadů v Římě o kanonizaci blahoslavené Zdislavy papežem Pavlem VI.. V 80.letech přichází do Vatikánu papež Jan Pavel II. i jemu jsou určeny četné prosebné listy o svatořečení.

Po změně politických poměrů v listopadu 1989 se vracejí k duchovní činnosti i dominikáni. 2.12.1990 byl v rámci Desetileté duchovní obnovy života národa zahájen Rok blahoslavené Zdislavy. K samotné kanonizaci blahoslavené Zdislavy došlo v neděli 21.5.1995 v Olomouci společně s blahoslaveným Janem Sarkandrem (polský svatý) .

Kanonizaci učinil Otec Jan Pavel II..

9. Odkaz pro dnešek

V této části bakalářské práce mi dovoluete zhodnocení odkazu téměř zapomenuté ženy – šlechtičny, matky, manželky a hlavně mecenášky poskytující nejen peněz, ale hlavně útěchy na její dobu neslýchanou. Ženy, která svůj krátký život nezasvětila pouze péči o rodinu a duchovnímu životu, ale i starosti o druhé nejubožejší a bezejmenné. U Zdislavy z Lemberka se bez nadsázky jednalo jistě o sebeobětování pro druhé a potřebné. Chci se v souvislosti s jejím jménem zaměřit na významné instituce, které používají její dobré jméno a nesou je ve svém názvu. Na závěr jsem zvolila zajímavost z oblasti astronomie.

9.1 Kongregace blahoslavené Zdislavy - Zdislavky

Česká kongregace sester dominikánek

(Congregatio Sororum B.Zdislavae III.O.S.Dominici)

Česká kongregace sester dominikánek vznikla v domácím prostředí, v době renesance dominikánského řádu v 19.století z iniciativy olomouckých dominikánů.

Laické členky III.řádu a 4 dominikánky české národnosti přicházejí ze Štýrska a

V roce 1889 v Řepčíně u Olomouce zakládají první malý klášter. Patrocinim

malého kláštera získává blahoslavená Zdislava z Lemberka (v současné době svatořečená).

Kongregace si určila od počátku za cíl své práce vyučování a výchovu děvčat a charitativní činnost v ústavních zařízeních. V roce 1889 byla zřízena obecná škola a za nedlouho byl založen v Řepčicích i český, ženský učitelský ústav, který byl první svého druhu v českých zemích. Sestry Zdislavky vyučovaly na základních, odborných školách a v řádových gymnáziích. Pracovaly v dětských domovech a domovech důchodců a jiných sociálních zařízeních. V roce 1948 měla kongregace v poválečném Československu téměř třicet působišť, sestry působily také za mořem v USA. V padesátých letech zůstaly sestry pouze v některých sociálních ústavech, byly rozmístněny i do jiných pracovních míst hlavně do severní části Čech. V současné době pracují v arcibiskupské rezidenci a v kněžském semináři v Olomouci. Část sester působí v charitních domovech v Kadani a Broumově. Menší komunita žije v Jablonném v Podještědí, v Brně a v Podivicích.

Samostatný je Řeholní institut rozjímavých sester sv.Dominika a Sekulární institut „Dílo blažené Zdislavy,, , založený v roce 1946 v Litoměřicích. Ten se věnoval v letech

1946 - 48 výchově katechetek a charitativní činnosti v Litoměřicích, pod názvem Pedagogicko – katechetický ústav „Zdislava,,. Působil i Hradci u Stoda a v Holešově v západních Čechách, dnes Zdislávky najdeme v Litoměřicích, Bojnicích a v Praze 6 - Lysolaje.

Řeholním oděvem je bílý hábit, škapulíř, závoj a černý plášť, členky sekulárního institutu nosí civilní šaty (obrazová příloha č.9), (7).

9.2 Nemocnice svaté Zdislavy

Nemocnice blahoslavené Zdislavy byla založena v roce 1994 jako zájmové sdružení právnických osob a již od samého počátku se budovala jako církevní zdravotnické zařízení. Je postavena ve Velkém Meziříčí - Mostišticích a disponuje celkem 135 lůžky. Nejprve byla majetkem Biskupství brněnského a Mendlovy nadace Brno. V roce 1998 se zřídila v rámci chirurgie ortopedická ambulance a po celkovém dobudování operačního traktu o dvou aseptických operačních sálech s centrální sterilizací se od ledna roku 1999 přešlo k ortopedickým operacím, zejména náhrad kolenních a kyčelních kloubů. V průběhu roku 1999 se postupně dobudovaly i další ambulance, např. diabetologická, kardiologická, obeziologie, gastroenterologická, a došlo také k výrazné rekonstrukci ortopedické ambulance a RDG. V závěru roku 1999 byl otevřen nový ambulantní trakt v nové části nemocnice. Od ledna roku 1999 se v nemocnici začaly provádět nákladné ortopedické operace – náhrady kyčelních a kolenních kloubů pro pacienty menších zdravotních pojišťoven a od 2.pololetí roku 2000 i pro pacienty VZP. Od 1.ledna 2000 byla pod Nemocnici sv.Zdislavy, a.s. kompletně začleněna LDN. Nemocnice sv.Zdislavy, a.s. převzala všechny zaměstnance a veškeré smluvní vztahy s pojišťovnami. Tímto začleněním LDN byla završena komplexnost péče o pacienty. (20)

9.3 Základní škola svaté Zdislavy Kopřivnice

zřizovatel: Biskupství ostravsko – opavské

Škola vznikla z aktivity nadšenců a rodičů, kteří věřili, že má smysl vzdělávat a vychovávat děti v duchu křesťanských hodnot, na kterých se po staletí utvářela i naše

společnost. O vznik školy se zvláště zasloužila PhDr. Markéta Michnová, první ředitelka školy, která dovedla citlivě vnímat měnící se podmínky v nedávné historii a dát těmto novým požadavkům konkrétní podobu. Škola byla založena v dubnu roku 1993, od srpna 1993 nesla jméno blahoslavené Zdislavy a po svatořečení paní Zdislavy z Lemberka byla v červnu 1995 přejmenována na Základní školu svaté Zdislavy. Původním zřizovatelem školy bylo arcibiskupství olomoucké. V době svého vzniku měla škola se šesti zaměstnanci 62 žáků ve třech ročnících. Dnes má škola kapacitu 250 žáků a současným ředitelem je Inženýr Pavel Janek.

Charakteristika školy: Výuka probíhá podle výchovně vzdělávacího programu. Cílem školy je výchova, vzdělání a formování dítěte v duchu křesťanské etiky, zušlechťování lidské osobnosti, rozvoj intelektu, tvůrčí rozvoj osobnosti a výchova k sociálnímu citění. Součástí výuky na 2. stupni je projekt „Etická výchova“. Škola nabízí řadu nepovinných předmětů např. náboženství, křesťanská etika, počítače, sborový zpěv, další cizí jazyk a řadu zájmových kroužků. (18)

9.4 Komunita svaté Zdislavy pro léčbu drogově závislých osob

Cenacolo Žibřidice

Dne 19.9.1996 byla uzavřena smlouva na dlouhodobý pronájem fary, kostela a přilehlých pozemků v Žibřidicích v libereckém kraji. Komunita pracuje podle způsobu léčby sestry Elvíry Petrozziové. Ta založila na 31 domů po celém světě, kde se léčí přes 1 000 drogově závislých osob a úspěšnost léčby je 70 až 80% . Mužská komunita působí v Žibřidicích šestým rokem. Léčba je rozdělena na čas práce, čas modlitby a čas postu a účastí na mši svaté. Léčba je bezplatná, délka je dle dohody, ale minimálně na jeden rok. Léčený člověk pracuje bez nároku na odměnu a všech prací se účastní dobrovolně. Ani vedení komunity není za svou práci placeno. Komunita se zabývá stavebními pracemi, chovem domácího zvířectva, pěstováním zeleniny a květin. (obrazová příloha č.11)

9.5 (5275) Zdislava - planeta

Pod tím to názvem se skrývá objevené planety - astronomická zajímavost, o které jsem se zmiňovala v předcházejícím textu práce.

Pojmenována podle sv. Zdislavy (1220-1252) , šlechtičny, která zasvětila svůj život dobročinnosti. Planetky (asteroidy) jsou shluky skal o velikostech desítek metrů až stovek kilometrů, které obíhají kolem Slunce většinou po drahách podobných planetárním. Planetka byla zařazena do našeho seznamu, citace byla zveřejněna v MPC 27128 (3. 5. 1996).(19)

Objevitel, astronomka: Z. Vávrová (objevitelka 34 planetek)

Datum objevu: 28. 10. 1986

Místo objevu: Klet' (jižní Čechy)

Základní označení: 1986 UU

10. Závěr

V závěru své práce bych chtěla objasnit důvod volby tématu bakalářské práce. Jedním z důvodů je můj zájem o historii oboru, který studuji a dalším je publikační práce paní docentky Staňkové.

S tématem historie souvisí volba zapomenuté osobnosti Zdislavy z Lemberku, která mi je blízká i z osobních důvodů. Pochází ze severočeského kraje - místa, které je mým rodištěm. Zdislava je žena věnující se rodině a svou empatii směřovala na nejpotřebnější a bezejmenné. Skutečnou a živou Zdislavu tvoří právě dnes ucelená jednota dvou životů, třicetiletý život fyzický a sedmisetpadesátiletý život duchovní.

Za připomenutí stojí i její letošní výročí blahoslavení ze dne 27.8. 1907.

Použitá literatura :

ADAM, P.: *Němečtí rytíři*

Svitavy: Trinitas, 1998

ISBN 80-86036-08-1

ČERNEJ, P.; ČORNEJOVÁ, I.; RADA, I.; VANÍČEK, V.: *Dějiny země Koruny české I.*

Praha: Paseka, 1992

ISBN 80-85192-29-2

EDEL, T.: *Příběh johanitského komtura řečeného Dalimil*

Praha: ISV, 2000

ISBN 80-85866-61-7

EDEL, T.: *Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy*

Praha: Česká expedice, 1993

ISBN 80-85281-33-3

FIŠER, Z. C.: *Na přímluvu paní Zdislavy*

Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o, 2001

ISBN 80-7266-091-8

JANUSOVÁ, J.: *Ženy kolem českých knížat a králů*

Ostrava : Amonium servis vydavatelství neperiodických publikací, 1991

ISBN 80-85498-00-6

JIRÁSKO, L.: *Církevní řády a kongregace v zemích českých*

Praha : Klášter premonstrátů na Strahově v nakladatelství Fénix, 1991

ISBN 80-85245-11-6

KALISTA, Z.: *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*

Řím: Křesťanská akademie, 1969

KAŠPAR, O.; KAŠPAR, Z.: *Stručné dějiny českých zemí a Slovenska*

Pardubice: Kora, 1998

ISBN 80-9010092-9-2

PAŘÍZEK, J.: *Řád maltézských rytířů ,Z Palestiny na Via Condotti*

Praha: Elka Press, 1997

ISBN 80-901694-8-1

PETRÁČKOVÁ, V.; KRAUSE, J. a kol.: *Akademický slovník cizích slov*

Praha: Academia, 1998

ISBN 80-200-0607-9

PITHA, P.: *Blahoslavená Zdislava*

Praha: Zvon, 1991

POKORNÝ, P.: *Zdislava působila svým příkladem*, říká Smejkal.

MF Dnes, roč.IX, 22.červen 2002

SKŘIVÁNEK, F.: *Rytíři svatého Jana Jeruzalémského u nás*

Praha: 1995

SVATOŠ, A.: *Zdislava z Lemberku*

Česká Lípa: Okresní národní výbor, Okresní vlastivědné muzeum

Číslo povolení : 0 350006290

SVOBODA, P.; HLAVÁČOVÁ, L.: *Dějiny lékařství v českých zemích*

Praha: Triton, 2004

ISBN 80-7254-424-1

VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN D. a kol.: *Encyklopedie českých klášterů*

Praha: Libri, 1997

ISBN 80-85983-17-6

Dostupné na WWW : <http://www.edunet.cz/skoly/zdislava>

Dostupné na WWW: <http://www.astro.cz/planetky/detail.phtml?number=5275>

Příloha č. 1 hrad Lemberk

Příloha č. 2 Zdislavina studánka

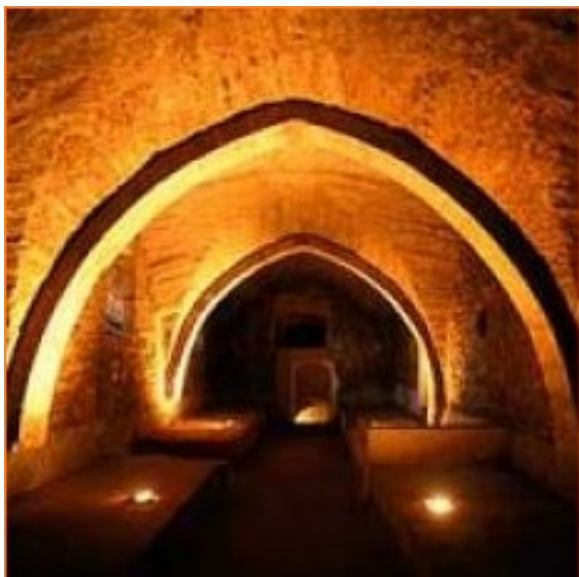
Příloha č. 3 Kostel sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí

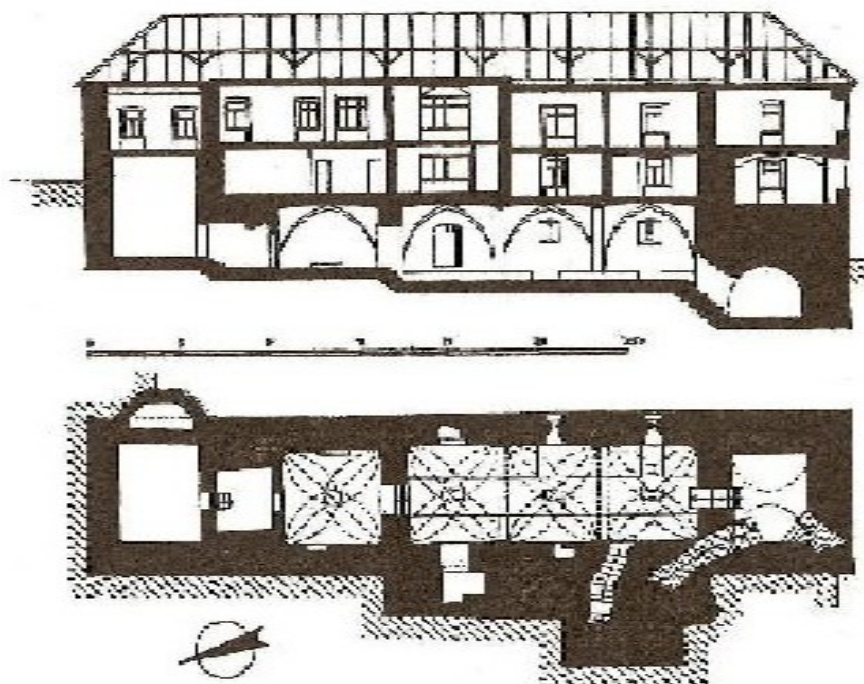
Příloha č. 4 Příslušník řádu dominikánů

Příloha č. 5 Komenda johanitů v Českém Dubě

Příloha č. 6 Plán komendy (zvýrazněné části jsou dochované)

Příloha č. 6a Příslušník řádu johanitů

Příloha č. 7 Příslušník řádu křížovníků s červenou hvězdou

Příloha č. 8 Příslušnice kongregace bl. Zdislavy – Zdislavka

Příloha č. 9 Podoba Zdislavy

